मंगला गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
वावियाचौर,म्याग्दी
गण्डकी प्रदेश, नेपाल ।

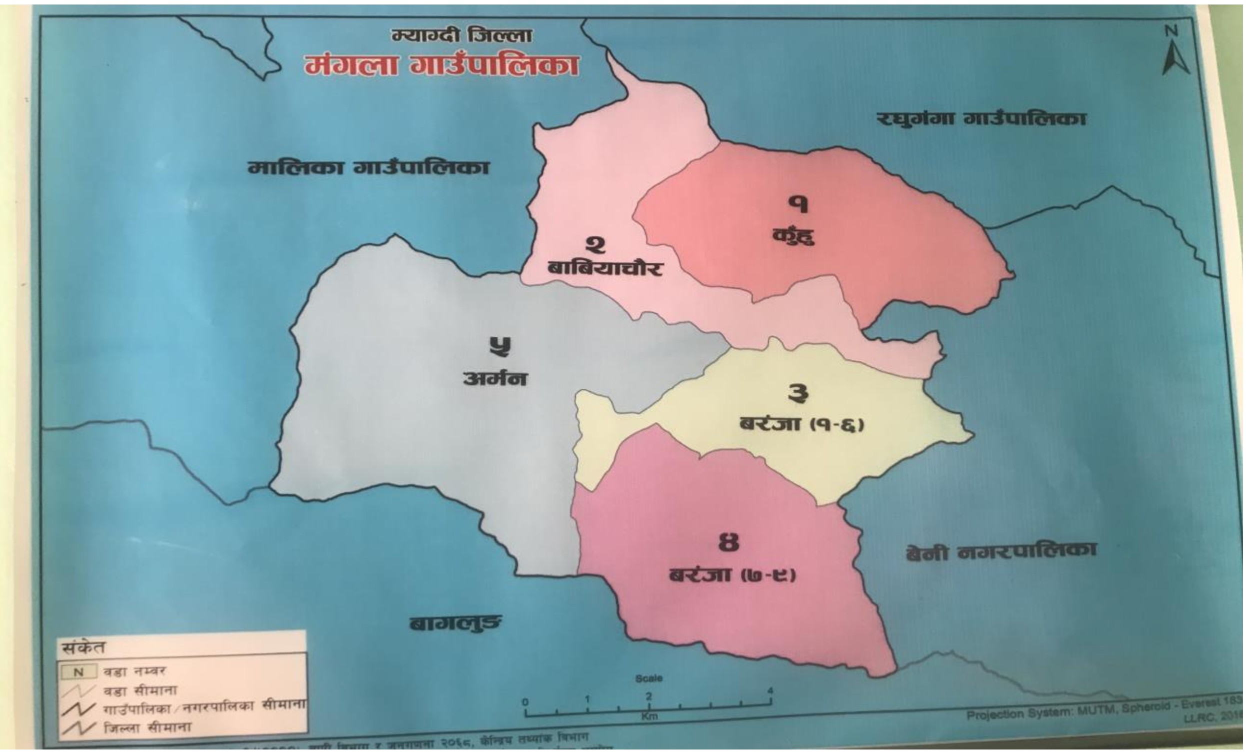

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिबेदन, २०७८ चैत्र
(Revenue Improvement Action Plan ,2078)

<u>पेश गर्ने</u>

सहजकर्तासंस्था : स्पीड सोलुसन नेपाल प्रा.लि.
कुमार कंचन जी.सी. , विज्ञ सदस्य
प्रेम बहादुर राउत, कार्यक्रम संयोजक
सम्पर्क नं : ९८५६०६०५१७

परामर्शदाताको तर्फबाट

प्रतिवेदन तयारी

शिर्षक :	मंगला गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण
तयार गर्ने :	कुमार कंचन जि.सी. र प्रेम बहादुर राउत
सहयोग :	मंगला गाउँकार्यपालिका कार्यालय,बावियाचौर,म्याग्दी
मिति :	चैत्र,२०७८

कृतज्ञता ज्ञापन

मंगला गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नका लागि गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान,पोखराको आर्थिक सहयोगमा यस मंगला गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने कार्यको

जिम्मेवारी प्रदान गर्नु भएकोमा गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान एव गण्डकी प्रदेश स्थानिय शासन तथा क्षमता विकास कार्यक्रम (PLGCDP)र मंगला गाउँपालिका प्रति धन्यवाद दिन चाहान्छौ साथैहामीलाई आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्नुहुने मंगला गाउँपालिका परिवार प्रति हामी कृतज्ञ छौ । तथ्यांक संकलन, संयोजन तथा प्रतिवेदन तयारीको विभिन्न चरणहरुमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने मंगलागाउँपालिकाका सम्पूर्ण कर्मचारीहरुलाई परामर्शदाताको तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछौ ।

सहजकर्ता :
कुमार कंचन जि.सी.
प्रेम बहादुर राउत
सम्पर्क नं. ९८५६०६०५१७

विषय सूची

परिच्छेद– एक : परिचय 4

१.१पृष्ठभूमि.. 4

१.२अध्ययनको उद्देश्य 5

१.३अध्ययन विधि तथा प्रक्रिया 5

१.३.१सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन 5

१.३.२ तथ्यांक/सूचना संकलन फारम तथा सूची विकास 6

१.३.३ तथ्यांक/सूचना संकलन 6

१.३.४ कार्यशाला गोष्ठी 6

१.४.अध्ययनको सीमा.. 8

परिच्छेद–दुई : राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था तथा पुनरावलोकन 9

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय 9

२.२ गाउँपालिकाको संगठन स्वरुप.. 10

२.३ राजस्व परिचालन सम्बन्धि नीतिहरु :.. 11

२.४ गाउँपालिकाको आय समिक्षा... 15

२.४.१ संचित कोष 15

२.५ गाउँपालिकाको आय समीक्षा गाउँपालिका.. 15

२.५.१ आय परिचालनको वर्तमान अवस्था 16

परिच्छेद– तीन : आन्तरिक आयसम्भावना विश्लेषण... 21

३.१ गाउँपालिकाको राजस्वअधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानुनी व्यवस्था........................ 21

३.२ प्रभावकारी राजस्वपरिचालनका प्रमुख पक्षहरु 23

३.३ राजस्व प्रशासन तथा नीति सम्बन्धि सवालहरु.. 24

३.४ आन्तरिक स्रोत तर्फका राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण.................... 25

परिच्छेद– चार : राजस्व सुधार कार्ययोजना 32

४.१ राजस्व सुधार कार्य योजना.. 32

४.३ निष्कर्ष.. 39

अनुसूचीहरु 47

अनुसूची १ : तथ्यांक/सूचना संकलनका लागि प्रयोग गरिएको फारम तथा सुची .... 47_Toc512066468

अनुसूची २कार्यशाला गोष्ठीका तस्विरहरु 54

परिच्छेद– एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

राज्य शक्तिको बा“डफा“ड मार्फत स्थानीय सरकारलाई प्राप्त २२ एकल अधिकार र संघ तथा प्रदेश सरकार स“गको साझा अधिकारको परिपालना गाउँपालिकाका लागि थप अवसरको रुपमा प्राप्त भएका छन्। यिनै अधिकारको आधारमा गाउँपालिकाले वार्षिक तथा आवधिक योजना बनाउने गरिन्छ। अधिकांश योजनाहरु खर्चस“ग सम्वन्धित पर्दछन । यस राजस्व सुधार कार्ययोजना पालिकाको आम्दानीको लागि बनाईएको योजना हो जुन तिन वर्षका लागि तर्जुमा गरिएको छ र गाउँपालिकाले आवश्यकतानुसार समय समयमा पुनरावलोकन गरी सुधार गर्दै जाने विषय पनि यसै कार्ययोजना भित्र रहेको छ ।

नेपालको संविधान र प्रचलित कानूनले आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षमताका आधारमा भंसार महसुल, मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क तथा आयकर लगाउने अधिकार संघीय सरकारलाई दिएको छ । घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर, सवारी साधन कर, मनोरन्जन कर, विज्ञापन कर, कृषिमा आयकर लगाउने अधिकार प्रदेश सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको छ भने मालपोत/भूमिकर, सम्पत्ति कर, साना सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, वातावरण शुल्क, घर बहाल कर र व्यवसाय करलाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको छ। यसैगरी गैर करहरुमा राहदानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर, सेवा शुल्क र दण्ड जरिवाना लगाउने अधिकार संघीय सरकारलाई, पर्यटन शुल्क, सेवा शुल्क तथा दण्ड जरिवाना लगाउने अधिकार प्रदेश सरकारलाई र सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना लगाउने अधिकार स्थानीय सरकारलाई दिइएको छ। प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सबै तहको सरकारले पाउने व्यवस्था गरिएको छ। सबै तहले अधिकारको प्रयोग गर्दा कानुन बनाएर गर्नु पर्ने व्यवस्था छ भने कुनैपनि तहको सरकारले कर लगाउन सक्ने भनेर उल्लेख नभएका विषयमा कर लगाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरे अनुसार हुने व्यवस्था छ ।

स्थानीय तहका प्रत्येक गाउँपालिकाले राजस्व असुली तथा खर्च सम्बन्धी बिषयमा सम्बन्धीत सभा समक्ष विधेयकको रुपमा प्रस्ताव राखी सो प्रस्ताव बहुमतबाट पारित गरी सो पारित भएको विधेयकलाई प्रदेश कानून बमोजिम (धारा २२६) प्रमाणित गरी ऐनको रुप लिएपछि मात्र आम्दानी तथा खर्च गर्न मिल्छ। स्थानीय तहले कुनै कर लगाउदा त्यस्तो करको आधार, दर र संकलन गर्ने तौरतरिका कानूनमा व्यवस्था गरेर मात्रै गर्नु पर्छ।

स्थानीय तहको सीमित कराधार, स्थानीय तहबीच वित्तीय स्रोतको असमानता, खर्चको जिम्मेवारी र प्राप्त आयबीचको बढ्दो दुरी, राजस्व परिचालन क्षमताको कमी तथा स्थानीय तहहरूको आकार, जनसङ्ख्या, सेवाको आवश्यकता र वित्तीय एवम् सङ्गठनात्मक क्षमताजस्ता विषयमा रहेको विविधता आदिजस्ता कारणहरूले स्थानीय तहलाई तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक वित्तीय स्रोतको अभाव पूर्ति गर्न अनुदान दिने गरिन्छ। नेपालको संविधानमा वित्तीय समानीकरण, शशर्त, समपुरक र विशेष अनुदान दिने व्यवस्था गरिएको छ।

प्रस्तुत प्रतिवेदन मंगला गाउँपालिकाको आन्तरिक आय सम्भाव्यता अध्ययान तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना (Internal Income Posibility Study and Revenue Improvement Action Plan) हो जसले गाउँपालिकाको वित्तीय क्षमताको विकास गर्ने एवम् यसलाई सबल बनाउने र राजस्वको

सम्भाव्य स्रोतको पूर्ण क्षमतामा उपयोग गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यो प्रतिबेदन मंगला गाउँपालिकासँगको सहकार्यमा तयार पारिएको हो ।

१.२ अध्ययनको उद्देश्य

यस अध्ययनको समग्र उद्देश्य मंगला गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था तथा आन्तरिक स्रोतका संभावनाहरुको विश्लेषण गरी प्रक्षेपण सहितको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नु हो । यस उद्देश्यको प्राप्तीका लागि देहाय अनुसारका विशिष्ट उद्देश्य निर्धारण गरिएको छः

- स्थानीय तहको आय अधिकार तथा सुधार योजना सम्वन्धमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरु, शाखा प्रमुखहरु तथा राजस्व प्रशासनमा संलग्न कर्मचारीहरुलाई अभिमुखिकरण गर्ने ।
- विगत एक बर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- आन्तरिक आय बृद्धिकालागि आयका प्रमुख स्रोतहरुको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय बृद्धिका सम्भावनाहरु पहिचान गरी आय सुधार रणनीति सहितको आन्तरिक आय सुदृढिकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- आन्तरिक आय सम्बन्धीगाउँपालिकाको व्यवसायकरका लागि वर्गिकरण सहितको दर रेट निंधारण गर्ने ।

१.३ अध्ययन विधि तथा प्रक्रिया

आन्तरिक आय सम्भाव्यता अध्ययान तथा राजस्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा कार्यका लागि सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामाग्रीहरुको अध्ययन, तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारामहरुको विकास, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, सहभागितामूलक छलफल, कार्यशाला गोष्ठी तथा प्रस्तुतीकरण जस्ता विधिहरु प्रयोग गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा अवलम्बन गरिएका विधिहरुलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

१.३.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन

अध्ययन कार्यको प्रथम चरणमा परामर्शदाता समुहबाट विभिन्न स्रोतहरुबाट सन्दर्भ सामाग्रीहरु संकलन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको मुख्य सामग्रीहरु देहायअनुसार रहेका छन् :

- नेपालको संविधान, २०७२
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४
- मंगला गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७४
- गाउँपालिकाको आ.व.०७८।०७९ को योजना,नीति बजेट तथा कार्यक्रम

- परिवर्तित संरचना अनुसार विभिन्न मन्त्रालयहरुले निष्कासन गरेको कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानुनका नमुनाहरु

१.३.२ तथ्यांक/सूचना संकलन फारम तथा सूची विकास

सन्दर्भ सामाग्रीको अध्ययन तथा विश्लेषण पश्चात परामर्शदाताहरुबाट तथ्यांक तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरुको विकास गरिएको थियो । गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्यक्रमको सन्दर्भमा तथ्यांक संकलनको लागि प्रयोग गरिएको फारम **अनुसूची १** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.३.३ तथ्यांक/सूचना संकलन

अध्ययनका क्रममा परामर्शदाताद्धारा गाउँपालिकाको कार्यालय, विभिन्न शाखाहरुबाट आवश्यक तथ्यांक एवम् सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो । यस कार्यका लागि कार्यालयका सुचना तथा तथ्यांक अभिलेख, सरोकारवाला पक्षहरुसंगको छलफल,स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकन आदी विधि अवलम्बन गरिएको थियो । यस क्रममा निम्न तथ्यांक एवम् सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो:

- *मंगला गाउँपालिकाबारे संक्षिप्त जानकारी*
- *वर्तमान राजस्व प्रशासनको अवस्था (संगठन संरचना, कर्मचारी, राजस्व असुली तथा भौतिक सुविधा आदी)*
- *राजस्व परिचालनका लागि अबलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरु*
- *गाउँपालिकाको विगत आर्थिक वर्षहरुका यथार्थ आय विवरण*
- *आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण*
- *आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरु सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना (सम्बन्धित तथ्यांक, सरोकार पक्षहरुसंग छलफल तथा अवलोकन)*
- *गाउँपालिकाको आ.व.०७८।०७९ को योजना, नीति बजेट तथा कार्यक्रम*

१.३.४कार्यशाला गोष्ठी

मंगला गाउँपालिकामा २०७८चैत्र १६ गते सम्बन्धीत शाखाहरु संग सूचना एव तथ्यांक संकलन गरिउको थियो । त्यसैगरी चैत्र १७गते कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । यो कार्यशाला गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री सत प्रसाद रोकाज्यूको कार्यव्यस्तताले गर्दा पालिका वाहिर जानुभएको थियो भने गाउँपालिकाकी उपाध्यक्ष श्री शिर्जना के.शी.ज्यू स्वास्थ्यका कारण जिल्ला वाहिर रहनु भएकोले कार्यक्रमको अध्यक्षतामा गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत श्री मनोहर ढुंगनाज्यूलेगर्नुभएको कार्यक्रममा पालिकाका शाखा अधिकृत श्री राजेन्द्र आचार्यज्यूबाट उद्देश्यमाथि प्रकाश पारी राजश्वका बारेमा मन्तव्य व्यक्त गर्नु भएको कार्यक्रमको प्रस्तुतीकरण सहकर्ता संस्था श्री स्पीड सोलुसन नेपालका विज्ञ सदस्य श्री कुमार कंचन जि.सी.ले गर्नु भएको थियो ।

परामर्शदाताहरुद्धारा सहजिकरण गरिएको यस कार्यशालामा कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधारणा तथा प्रकृया, राजस्व सम्बन्धी सैद्धान्तिक पक्षहरु, स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा परिचालन सम्बन्धी व्यवस्था

र प्रभावकारी राजस्व प्रशासन र त्यसका पक्षहरुका बारेमा प्रस्तुती गरि सो प्रस्तुतीमा छलफल गरिएको थियो । कार्यशालामा बिशेषगरी कार्ययोजनाको तयारी सम्बन्धि प्राबिधिक पक्षलाई समेटिएकोथियो । राजस्व सुधार योजना के हो ? त्यसका पक्षहरु के के हुन्छन ? र कार्ययोजना तयारीको खाँका प्रस्तुत गरिएको थियो । त्यस लगत्तै सहभागीहरुलाई समुहमा विभाजन गरि समुहगत रुपमा राजस्व सुधार योजनाको मस्यौदा तयार गर्न लगाई सोको प्रस्तुती गरिएको थियो ।

समूह १. राजस्वका शिर्षकगत दर निर्धारण

समूह २. राजस्व सुधार योजना

समूह ३. अन्य आय सम्भावित क्षेत्र सुधार योजना

समुह ४. राजस्व प्रशासन

उक्त प्रस्तुतीका क्रममा विस्तृत छलफल गरि अन्य सहभागीहरुबाट आएका सुझावहरु संकलन गरि उक्त योजनाको मस्यौदाको रुप तयार गरिएको थियो । बिषेस गरि गाउँपालिकामा रहेको प्रकृतिक स्रोत साधन र सम्पत्ति करका बारेमा वडाअध्यक्षहरु लगाएतबाट आवश्यक छलफल भएको थियो । परामर्शदाताका तर्फबाट थप सूचना तथा तथ्यांकहरुका बारेमा कर्मचारीहरु संग छलफल गरिएको थियो ।

कार्ययोजना कार्यान्वयन गरि गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासन तथा परिचालन प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिका परिवार प्रतिबद्ध रहेको कुरा व्यक्त गर्दै कार्यशाला सम्पन्न भएको थियो ।सहभागीहरुको उपस्थिति विवरण र कार्यक्रमका तस्विरहरु यस प्रतिवेदनको **अनुसूची ३ र ४** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.३.५ मस्यौदा कार्ययोजना सम्बन्धित पक्ष समक्ष पेश

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा सरोकारपक्षहरु गाउँ कार्यपालिकाका कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरु लगायत राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरुसमक्ष आवश्यक सल्लाह तथा सुझावका लागि पेश गरिएको थियो उक्त मस्यौदा उपर विभिन्न पदाधिकारी तथा कर्मचारीबाट सुझाव प्राप्त भएको थियो । त्यसै गरि गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठानमा समेत मस्यौदा प्रतिबेदन पेश गरिएको थियो ।

१.३.६ प्रतिवेदनको अन्तिम रुप

अध्ययनका क्रममा विभिन्न स्रोतबाट संकलित तथ्यांकलाई पुनःपरिक्षण, मस्यौदा प्रतिवेदन उपर सरोकारवाला पक्षहरु तथा कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त सुझाव र सल्लाहका आधारमा मंगला गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरिएकोछ । यस प्रतिवेदनमा मंगलागाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना र सो कार्ययोजनाका आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षहरुका लागि गाउँपालिकाको आय प्रक्षेपण र राजस्वका सम्भावित क्षेत्रहरुसमेत समावेश गरि कार्य योजनामा राखीएको छ ।

१.४. अध्ययनको सीमा

गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि सिमित स्रोत साधन, प्रयाप्त सुचनाको अभाव, सिमित समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरु देहाय अनुसारका रहेका छन् :

- अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य प्रमुख रुपमा कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितिय स्रोतहरुबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरुको आधारमा तयार गरिएको छ । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाका सम्वन्धित जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरु तथा अन्य सरोकारपक्षहरुसंग भएको छलफलवाट प्राप्त सूचनाहरु समावेश गरिएको छ ।

- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय तथा स्रोत परिचालन सम्बन्धी अध्ययनकोलागि उपलब्ध गराईएको फाराम अनुसार प्राप्त तथ्याङ्कहरु विभिन्न कार्यालयहरुको अभिलेख तथा स्थलगत अध्ययनवाट संकलन गरिएको छ ।

- गाउँपालिका तथा अन्य कार्यालयहरुवाट प्राप्त सूचनाको आधारमा आयका स्रोत सम्वन्धी तथ्याङ्कहरु संकलन गरिएको छ । तथ्यांक संकलनकोलागि सवै वडाहरुको आन्तरिक राजस्वको कम्तिामा एक आ.व.को सर्भेक्षण गरिएको छ ।

- यस अध्ययन स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले दिएको राजस्व अधिकारको आधारमा अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ। अध्ययनको क्रममा गाउँपालिकाको सभाबाट आर्थिक ऐन तयार भएको तर नियमावली तयार नभई सकेकोले व्यवसायहरुको वर्गिकरण सहित करको दर रेट यस प्रतिबेदनमा सुझावका आधारमा समावेश गरिएको छ ।

- स्थानीय तहको निर्वाचन भई निर्वाचित पदाधिकारीहरु पदस्थापना भईसकेको छ। यसै गरि प्रदेश तहको राजस्व सम्वन्धी प्रदेश कानून तर्जुमा समेत भएको छ । संवैधानीक व्यवस्था अनुरुपका उपरोक्त व्यवस्थाहरु पुर्ण भए पश्चात यस प्रतिवेदनलाई परिमार्जन गर्न आवश्यक देखिन्छ, भने स्थानिय तहले पनि कानुनद्धारा राजस्वका दर रेट र कर क्षेत्रहरु पहिचान गर्न आवश्यक देखीन्छ ।

- गाउँपालिकाले विगत ३ बर्षको अवधिमा संकलन गरेको राजस्वको दरलाई अनुमान गरि आगामी ३ बर्षको लागि राजस्व प्रक्ष्यपण गरिएको छ। यसरी प्रक्ष्यपण गर्दा पालिकाका सम्बन्धीत कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरु संग आवश्यक राय, सुझाव र सल्लाह समेत प्राप्त गरिएको थियो ।

परिच्छेद–दुई : राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था तथा पुनरावलोकन

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७३ सालमा यो स्थानीय तह लागु गर्ने निर्णयअनुसार मंगला गाउँपालिका गठन गरिएको हो।गण्डकी प्रदेश म्याग्दी जिल्लाका ४ वटा गाउँपालिहरु मध्य मंगला गाउँपालिका सरदमुकामको बेनी नगरपालिकाबाट उत्तर पश्चिमतर्फ अवस्थित यो गाउँपालिका जिल्लाको सदरमुकामबाट करिव १५ कि.मीं को दुरीमा रहेको छ । यस गाउँपालिकामा ५ वटा वडाहरु रहेकाछन् ।यस गाउँपालिकाको नामाकरण म्याग्दी नदीलाई मंगलाको नामबाट पनि चिनिने भएकाले यसको नाम मंगला राखिएको भन्ने बुझिन्छ । यस गाउँपालिकाको कार्यालयवडा नं २बावियाचौरमा रहेको छ । नेपालको ईतिहासीक एव पर्यटकीय बजारको रुपमा परिचीत म्याग्दी जिल्लाको उत्तर तर्फ रहेको यस गाउँपालिका सरदमुकाममा रहेको बेनी नगरपालिकाको सिंगा तातोपानी संग जोडीएको छ । ५ वटा रहेको यस गाउँपालिकाका वडाहरु मध्ये सिमित वडाहरुमुख्य बजार क्षेत्रका वडाहरु छन भने अत्यधिक वडाहरु बजार उन्मुखएव ग्रामिण वडाहरुभित्ररहेको तथ्यांकबाट पाईयो । गण्डकी प्रदेश भित्र रहेको म्यादी जिल्ला भित्रका ५ वटा स्थानिय तह मध्ये लगभग जिल्लाको पश्चिम दक्षिण सिमानामा रहेको यस गाउँपालिका साविकका बरन्जा,वावियाचौर,अर्मन,कुहु गाविसहरु समावेश गरि यो मंगला गाउँपालिका गठन भएको हो । साना बजारको बस्ति र ग्रमीण बसोबासको अग्रगतिमा बढेको यस गाउँपालिकामा ससाना होटल तथा ससाना बजारको स्थापना हुने क्रम समय अनुसार वृद्धिहुदै गएको पाईन्छ । यहाँ विभिन्न धर्मका अनुयायीहरु जस्तै हिन्दु, बौद्ध र क्रिस्चियनहरुको बसोबास रहेको छ, जस्ले सर्वलौकिक सँस्कृती झल्काउँछ । यहाँको मुख्य भाषा भनेको नेपाली हो, त्यस्तै गुरुङ ,मगर, नेवारी,भुजेल, बाहुन क्षेत्री लगाएतका जातजातिहरु बसोबास गर्ने गाउँपालिकामा अन्य मातृ भाषा पनि बोलिने गर्दछन् । २०६८ सालको राट्रिय जनगणना अनुसार गाउँपालिकाको जनसंख्या १६२८६ रहेको यस गाउँपालिका ८९ वर्ग कि.मी.मा फैलियर रहेको छ ।

तालिका१: गाउँपालिकामा समावेश भएका साविका स्थानिय निकायहरु

सि.न.	समावेश भएका साविक गा.वि.स	साविक वडा नं.
१	साविक वरन्जा गा.वि.स.	पूरै समावेश भएको
२	साविक वावियाचौर गा.वि.स	पूरै समावेश भएको
३	साविक अर्मनगा.वि.स	पूरै समावेश भएको
४	कुहुँ गा.वि.स	पूरै समावेश भएको
५	दरवाङ	वडान. ४

स्रोतः मंगला गाउँपालिका २०७८

यस गाउँपालिकाको सिमाना उत्तर तर्फ रघुगंगा गाउँपालिका,पश्चिम तर्फ मालिका गाउँपालिका, पूर्व तर्फबेनी नगरपालिका र दक्षिण तर्फ बाग्लुङ जिल्लाको काठेखोलागाउँपालिका र ताराखोला गाउँपालिकाहरु पर्दछन ।

यस गाउँपालिकाको क्षेत्र समथर, भिरालो पहाड एव डाँडाकाडाले ढाकेको छभने केही जमिनहरुउर्वर खेतियोग्य जमिन पनि रहेको छ । यस गाउँपालिकामा धेरैजसो ग्रामिण शैलीको बसोबास रहेको छ । आर्थिक गतिविधिका हिसाबले केही कम्जोर देखीएपनी पर्यटनको विकास र कृषि,पशुको आधुनीकीकरण गर्न सकेमा मंगला गाउँपालिका सम्भावनानै सम्भावना बोकेको यस गाउँपालिकामा विभिन्न किसिमका साना व्यापार, व्यवसाय तथा विभिन्न सहकारी संघ संस्थाहरु रहेका छन् ।औषत पारिवारीक आम्दानीमा व्यपार व्यवसाय,कृषि तथा पशुपालनको प्रमुख भूमिका रहेको छ। परम्परागत प्रणालीको कृषि व्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आधुनिक जीवनशैलीमा रमाउन थालेका छन् । विभिन्न खाले कृषि सहकारीहरु मार्फत् यहाँका कृषकहरुले विभिन्न खाले आय आर्जनका कृयाकलापहरु गरिरहेका छन् ।स्थानीय उत्पादनहरु, तरकारी, खाद्यान्न, कपडा, किराना तथा ससाना होटलहरु र महत्तपूर्ण पर्यटकीय क्षेत्रमा केही ठुला होटल तथा रेस्टुरेन्टहरु समेत यसै गाउँपालिका रहेकाछन । जसमा वावियाचौर बजार छ भने अन्य ससाना क्षेत्रहरुबजार उन्मुख बजारहरुको वृद्धिहुदै गएको देखिन्छ । म्याग्दी जिल्लाको सरमुकामसंग जोडीएको कारणले पनि यस गाउँपालिकामा व्यापार व्यवसाय लगाएत कृषि र पशु विकासको लागि प्रचुर सम्भावना बोकेको देखिन्छ ।

तालिका : २ मंगलागाउँपालिकाका पर्यटकीय एव ऐतिहासिक स्थल सम्बन्धि विवरण

सि.नं.	स्थानं	विवरण	महत्व
१.	मंगला गा.पा.	टोड्के वडानं १	पर्यटकीय/ईतिहासीक
२.	मंगलागा.पा.	झाँकीपानी	पर्यटकीय/ईतिहासीक
३.	मंगला गा.पा.	तिनचुले धुरी	पर्यटकीय
४.	मंगलागा.पा	द्यह	पर्यटकीय

स्रोतः मंगला गाउँपालिका २०७८

२.२ गाउँपालिकाको संगठन स्वरुप

मंगला गाउँपालिकाको संगठन स्वरुप हेर्दा वर्तमान अवस्थामा देहाय अनुसारको शाखाहरु रहेको छ साथै जिल्ला स्थित विषयगत कार्यालयहरु खारेजभई गाउँपालिकामा स्थान्तरण भएकोले पनि थप शाखाहरु रहेका छन ।

- प्रशासन शाखा
- लेखा शाखा
- राजश्व शाखा
- योजना शाखा
- पशु विकास शाखा
- कृषि विकास शाखा
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्याशाखा
- सूचना प्राविधिक तथा रोजगार शाखा
- शिक्षा शाखा
- पञ्जिकरण शाखा
- महिला विकास शाखा

गाउँपालिका कार्यालय र यस अन्तर्गतका वडा कार्यालयहरुमा कार्यरत जनशक्तिको अवस्था न्यून रहेको छ । हाल गाउँपालिका कर्मचारी (स्थायी, अस्थायी तथा करार) कार्यरत छन् । खासगरी गाउँपालिका कार्यालयमा विभिन्न विषयगत शाखा र इकाईहरुको स्थापना र सञ्चालन गरी दैनिक कामकाज ब्यवस्थित गर्न आवश्यक जनशक्तिको अपुग प्रष्ट देखिन्छ । खागसगरी नीति तर्जुमा र वजेट कार्यान्वयनमा गाँउ कार्यपालिकालाई सघाउ पुचाउने अधिकृत स्तरका कर्मचारीहरु निकै न्यून रहेको देखीन्छ ।

राजस्व प्रशासन

राजस्व प्रशासनको सन्दर्भमा बेग्लै राजस्व हेर्ने कर्मचारीको व्यवस्था भएतापनि छुट्ट} शाखा र उक्त शाखामा काम गर्ने प्रायप्त कर्मचारीहरुको व्यवस्थापन भएको छैंन राजस्व शाखालाई वडात रुपमा समेत अनुगमन गर्ने गरि त्यस किसिमको शाखाको संस्थागत संरचना स्थापना भएको छैन । गाउँपालिकाको आन्तरिक आय एव राजश्वको जिम्मेवारी १ जना सहायक कर्मचारीले मुख्या कार्यालयमा एव प्रशासन शाखामा रहि राजस्व शाखामा कार्य समेत गरेको दखिन्छ भने वडा स्तरमा सम्बन्धीत वडा सचिवले राजस्व संकलन गरि बुझाउने गरेको पाईयो । गाँउपालिकाको आन्तरिक राजश्व संकलन कम्प्यूटर प्रणालीबाट विली[3] मार्फत संचालन हाल सम्मपनि गरेको छैन । छुट्टै सफ्वर मार्फ कर असुली गर्ने गरेको छैन वडा सचिव मार्फत नगर जम्मा गरि सोहि आयका आधारमा वडाको राजस्व जम्मा गर्ने गरिएको छ । तसर्थ हाल गाउँपालिकामा प्रत्यक्ष रुपमा राजस्वको काम छुट्टै कम्तिमा दुई जना कर्मचारीलाई जिम्मेवारी प्रदान गरि आन्तरिक राजश्व संकलन गर्ने गरिएको छैन । गाउँपालिकाले राजस्व असुली कार्यमा कम्प्युटरीकृत प्रणाली (कम्प्युटर, प्रिन्टर, विलिङ सफ्टवेयर सहितको) भएको छैन । वडाबाट गर्ने सम्पूर्ण सिफारीसका काम लगाएत अधिक शिर्षकहरु जस्तो निवेदन दस्तुर, सिफारिस, पञ्जीकरण दस्तुर, मालपोत भूमि कर लगायतका शिर्षकमा असुल हुने राजस्व वडा कार्यालयबाटै संकलन गर्ने व्यवस्था रहेको छ । भने आय ठेक्का र घर नक्शा दस्तुर भने कार्यालयबाटै असुली भएको छ । त्यसै गरि गाउँपालिकामा छुट्टैव्यवस्थित राजस्व शाखाले वडा स्तरको समेत अनुगमन गर्ने गरि आवश्यक कर्मचारी र भौतिक सुविधा सहित कार्यकक्ष व्यवस्थाको कार्य प्रारम्भ गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२.३ राजश्व परिचालन सम्बन्धि नीतिहरु :

- यस गाउँपालिकाले राजस्व परिचालन तथा ब्यवस्थापन सम्बन्धमा छुट्टै नीति तथा कार्यक्रम तयार गरेको छैन । तर राजस्व परिचालनका लागि यस गाउँपालिकाले हालसम्म निम्नबमोजिमका कार्यहरु अगाडी बढाएको छ :

- *राजस्वपरामर्श समिति*

गाउँ कार्यपालिकामा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ बमोजीम गाँउपालिकाको उपाध्यक्षको संयोजकमा देहाएका सदस्य रहने गरि राजस्वपरामर्श समिति गठन गरेको छ :

तालिका ३: राजस्वपरामर्श समिति

क.सं.	नाम	पद	समिति (जिम्मेवारी)

१	श्री सिर्जना के.शी.	गाउँपालिका उपाध्यक्ष	संयोजक
२	श्री मनोहर ढुंगना	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य
३	श्री कविन्द्र रोका मगर	वडा अध्यक्ष वडान. ३	सदस्य
४	श्री सरस्वती भट्टराई उपाध्य	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
५	चकलाला पाण्डे	अध्यक्ष वावियचौर उ.वा संघ	सदस्य
६	श्री लेखनाथ अधिकारी	लेखा प्रमुख	सदस्य सचिब

स्रोत: मंगला गाउँपालिका २०७८

राजस्वपरामर्श समितिले विभिन्न छलफल तथा बैठकहरु सम्पन्न गरि राजस्वका दररेटहरु तथा राजस्व सम्बन्धि नीतिगत निर्णयहरु गरि गाउँ सभा समक्ष पेस गरेको थियो ।

गाउँ सभाले गरेका राजस्वसम्बन्धी निर्णय तथा नीतिहरु :

- राजस्वपरामर्श समितिले गरेका राजस्वका दररेट तथा अन्य नीतिगत निर्णयहरुलाई अनुमोदन गर्दै राजस्व संकलन तथा सो का दररेटहरु चालु आ.व.०७७।०७८ को मिति २०७८ असार १० गतेको गाउँ सभाले आर्थिक ऐन २०७८ का विभिन्न अनुसुचि मार्फ कर,शुल्क र दस्तुरको दररेट स्विकृत गर्ने निर्णय गरियो ।

- आ.व.२०७८।७९ को लागि स्विकृत नीति, कार्यक्रम तथा बजेटमा राजस्व परिचालनसंग सम्बन्धित नीति तथा कार्यक्रमहरु लागु गर्ने निर्णण गरियो ।

- गाउँपालिकालाई आन्तरिक श्रोतमै आत्मनिर्भर गाउँपालिका बनाउन थप राजस्वको श्रोतहरुको खोजी गरिने छ । गाउँपालिकाभित्र रहेका सबै खाले व्यवसायहरुलाई करको दायरा भित्र ल्याउन व्यवसाय दर्तालाई चालु आ.व.मा अभियानको रुपमा संचालन गरिने छ भने आ.व. ०७८।०७९ बाटै सम्पत्ती कर र मालपोत कर लागुगरिनेछ ।

- प्रणाली अबलम्बन गर्न गाउँपालिकाले आर्थिक ऐन २०७८ तयार गरि गाउँ सभाबाट स्विकृत गरेको देखिन्छ ।

- गाउँपालिमा रहेको विभिन्न प्राकृतिक स्रोत साधन उपयोग कर (ढुङगा, गिटी र बालुवा) को ठेक्का मार्फत उठाउनका लागि आ.व२०७७।०७८ मा आई.ई.ई.ले दिएको प्रतिबेदनको परिमाण बमोजीम कर उठाउन दिने निर्णय गरियो ।

- बहाल करलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि पालिका भित्र रहेका व्यवसायहरुको वडागत लगत लिने निर्णय गरियो ।

- गाउँपालिकालाई नियमित उल्लेख्य रुपमा कर बुझाउने करदातालाई नियमित रुपमा सम्मान गरिने कार्यक्रम गर्ने र कर १० प्रतिशत छुट दिने निर्णय गरियो ।

- कर उठाउन करदाताको तथ्यांक संकलन गरिने व्यवस्थाको निश्चितताका लागि राजस्व सुधार कार्य योजना निर्माण गर्ने निर्णय गरियो ।

- यस गाउँ क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने गाउँबासीहरुको क्षमता ,अन्य गाउँपालिकाहरुको तुलनात्मक अध्ययन,प्रचलित ऐन नियमको प्रावधान बमोजिम करका दर अद्यावधिक गरिने कुरा निर्णय नभएको ।
- गाउँपालिकाको दीर्घकालिन रुपमा आयश्रोत ग्रामिण पर्यटन,कृषि र पर्यटन विकास निर्माण कार्य अगाडि बढाउन सम्बन्धित निकायमा प्रस्ताव पेश गरिने कुरा उल्लेख छैन ।
- सार्वजनिक,निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकास मार्फत स्थानीय अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने ।
- अर्थतन्त्रमा निजी क्षेत्रको लगानी र भूमिकालाई महत्व दिदै उपलब्ध साधन र श्रोतको अधिकतम परिचालन गरि आर्थिक सम्वृद्धी हासिल गर्ने ।
- गाउँपालिका क्षेत्रभित्र व्यवसाय कर असुल गर्न कार्यविधि निर्माण गरी लागु गरिनेछ ।
- कर दस्तुरको पूर्ण जानकारी र फारमहरु वेवसाईडमा राखिने छ । कर हटलाईनको व्यवस्था गरिनेछ ।
- कार्यालयवाट सवै प्रकारका सेवाग्राहीले प्राप्त गर्ने सेवा सुविधालाई निर्देशिका मार्फत व्यवस्थित गरिनेछ भने सेवा प्राप्त गर्नका लागी कर चुत्ता प्रमाण पत्र अनिवार्य पेश गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्थालाई कडाईका साथ अवलम्वन गरिनेछ ।
- यसै चालु आ.व.वाटै बहाल कर संचालन कार्यलाई प्रभावकारी ढंगले अगाडी बढाईने छ ।

उल्लेखित नीतिहरुको कार्यान्वयनार्थ गाउँपालिकाले राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित देहाय बमोजिमको कार्यहरु गर्नुपर्ने देखिन्छ :

- गाउँपालिकाको संगठन संरचनामा राजस्व शाखा रहनेगरि राजस्व शाखालाई आवश्यक कर्मचारी र भौतिक सुविधा सहित कार्यकक्षको व्यवस्था गरि सुदृढ गर्ने ।
- चालु आ.व. देखीनै आन्तरिक राजस्वलाई प्रभावकारी तरिकाबाट संकलन एव असूली गर्नका लागि कम्प्यूटर सर्फटवयर जडान गरि संचालनमा ल्याउनु पर्ने ।
- आन्तरिक आय वृद्धिगर्नका लागि स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ मा भएको व्यवस्था बमोजमि सम्पत्तिकर र मालपोत तथा भूमिकर तत्काल लागु गर्नुपर्ने ।
- गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वडाहरुमा रहेका उद्योग,व्यवसाय र ससाना पसलहरु समेतको लगत संकलन गरि सबै करदातालाई करको दायरामा ल्याई दायरा फराकिलो बनाउनु पर्ने ।
- आवश्यक पर्ने नियम, उपनियम, कार्यविधि, निर्देशिका, उप-नियम, विनियम निर्माण गरि कार्यपालिकावाट पारित गराई लागु गर्ने ।
- गाउँपालिका अन्तर्गतका ऐलानी पर्ती जग्गाहरुको पहिचान गरी गाउँपालिकाको अधिनमा रहने प्रवन्ध मिलाउन र सो पहिचान गरिएका ऐलानी पर्ती जग्गावाट आयआर्जन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
- ऐलानी पर्ती जग्गा ओगटी बसोवास गरी वसेका व्यक्तिहरुले भोग गरेको जग्गाको एकिन गरी करको दायरा भित्र ल्याउने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
- यस गा.पा. अन्तर्गतको प्राकृतिक सम्पदा वनजंगल,नदिनाला आदिको संरक्षण र विकास गर्ने प्रवन्ध मिलाई गाउँपालिकाको अधिनमा रहने प्रवन्ध मिलाउनुका साथै त्यस्ता सम्पदाहरुवाट गाँउपालिकाको आयआर्जन हुने व्यवस्था गर्न करको दायरा भित्र ल्याउनुपर्ने ।
- मठमंदिर को नाउमा रहेको गुठी जग्गाको एकिन गरी त्यसवाट प्राप्त हुने आयश्रोतको उचित प्रवन्ध गर्ने र चुहावट हुनवाट रोकी त्यस्ता क्षेत्रहरुको पर्यटन प्रवर्द्धनको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
- गाउँपालिका भित्र रहेका ससाना उद्योगहरुलाई व्यवस्थित गरि करको दायरामा ल्याई दिगो करको स्रोत बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- राजस्व वृद्धिका लागी विभिन्न क्षेत्रका सरोकारवालाहरुसंग र समन्वयको प्रवन्ध मिलाउनुपर्ने ।
- स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघसंग सहकार्य र समन्वय गरी राजस्व वृद्धि गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने ।
- उद्योग वाणिज्य संघ र उद्योगी, व्यवसायीहरुसंग सहकार्य गरी व्यवसाय दर्ता गर्ने र व्यवसाय कर असुल गर्ने तथा अन्य सरोकारवालसंग छलफल एवं सहकार्य गरी कर सम्वन्धि आवश्यक कार्यविधि निर्माण गरी लागु गर्नु पर्ने ।
- करदाता शिक्षा कार्यक्रम संचालन गरि कर चुहावटलाई न्यूनिकरण गर्नुपर्ने ।

- राजस्व तथा कर दस्तुर असुल गर्नको लागी वडाहरुमा घुम्ती सेवा चौमासिक/वार्षिक रुपमा संचालन गर्नुपर्ने ।
- कर, राजस्व तथा आन्तरिक आयको सम्भाभनाका बिषयमा जनप्रतिनिधी र सम्बन्धीत कर्मचारीहरुलाई प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

२.४गाउँपालिकाको आय समिक्षा

२.४.१ संचित कोष

गाउँपालिकामा एक संचित कोष रहने छ । गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने सबै प्रकारको राजस्व, नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, गाउँपालिकाले लिएको रकम र अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम जम्मा हुने छन् । कानून बमोजिम बाहेक स्थानीय तहमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र लिन पाइदैन । गाउँपालिकाले अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल नहुने गरी कानून बनाउनु पर्दछ । संचितकोषकाश्रोतहरुका विषयमा यसरी स्पष्ट हुन सकिन्छ ।

गाउँपालिकाको आय समीक्षा

यस गाउँपालिकाले विगतका आर्थिक वर्षहरुमा गरेको आय तथा स्रोत परिचालनको अवस्था, आन्तरिक तथा वाह्य स्रोतबाट संकलित आय, आयको संरचना तथा आयको औसत बृद्धिदर आदीको समीक्षा तथा विश्लेषण यस भागमा गरिएको छ ।

२.५.१ आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

हालको कानुनी प्रावधान अनुसार गाउँपालिकालाई प्राप्तराजस्वअधिकारका शिर्षकहरुको परिचालन कसरी गरिएको छ भन्ने आन्तरिक राजस्व सम्बन्धी अध्ययानबाट देखीएका करका तथा राजस्वशिर्षकहरु मध्ये कतिवटामा असुली गरिरहेको, कतिवटामा संकलनको निर्णय मात्र गरेको र कतिवटामा सम्भावना भएको भनी छलफलबाट यथार्थ अवस्था प्राप्त गरिएको छ । देहायमा उल्लेखित तालिकाले गाउँपालिकाको आय परिचालनको अवस्था देखाउँदछ ।

तालिका ४:आय परिचालनको वर्तमान अवस्था-चालु आ.व.को यथार्थ आम्दानी तथा छलफलको आधारमा)

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)	गाउँपालिकाले विगतका आ.व.देखिमालपोत तथा भूमिकर लागु गरेको छ ।	संकलन भएको	दर निर्धारण बैज्ञानीक ढंगबाट भएको छैन
	घरजग्गा कर			
	सम्पीत्त कर	सम्भावना भएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण नभएको
	सवारी कर	सम्भावनानभएको ।	संकलन नभएको ।	प्रदेश सभा
	घर जग्गा बहाल कर	सम्भावनाभएको ।	संकलन भएको ।	दर निर्धारण भएको
	व्यवसाय र बिज्ञापन कर	सम्भावना भएको ।	संकलन भएको ।	दर निर्धारण भएको
	जडिबुटी,कवाडी र जिवजन्तु कर	सम्भावनाभएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण भएको
ख.	**अन्य राजश्व**			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क	सम्भावनाभएको ।	संकलन भएको ।	दर निर्धारण प्रदेश बमोजीम भएको
	घर नक्सापास दस्तुर	सम्भावना भएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण भएको ।
	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	सम्भावना भएको ।	संकलन भएको ।	दर निर्धारण भएको ।
	वहाल विटौरी शुल्क	सम्भावना भएको	संकलन भएको ।	दर निर्धारण नभएको ।
	पार्किङ्ग शुल्क	सम्भावना भएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण नभएको ।

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
	फोहरमैला व्यवस्थापन**शुल्क**	सम्भावना भएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण नभएको ।
	मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	कम सम्भावना भएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण नभएको ।
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क	सम्भावना नभएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण नभएको ।
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	सम्भावना भएको ।	संकलन नभएको ।	दर निर्धारण नभएको ।
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म	सम्भावना भएको ।	संकलन भएको ।	सबैको दर निर्धारण भएको ।
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो,खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग बिक्री शुल्क	सम्भावना भएको ।	संकलन भएको ।	दर निर्धारण भएको ।
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	सम्भावना भएको ।	संकलन भएको ।	दर निर्धारण भएको ।
	दण्ड जरिवाना	सम्भावना भएको ।	संकलन भएको ।	दर निर्धारण नभएको ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ले गाउँपालिकालाई प्रदान गरेको राजस्वअधिकारका क्षेत्रहरुमध्ये केही शिर्षकहरुमा यस गाउँपालिकाले राजस्वसंकलन नगरिरहेको देखिन्छ ।

- पार्किङ्ग सेवा
- कवाडी तथा निकासी कर (संबिधान २०७२ संग बाझीएको)
- वहाल विटौरी कर
- मनोरञ्जन कर
- विज्ञापन कर

२.५.२ गाउँपालिकाको तिन आथिक बर्षको यथार्थआय विवरण देहाए बमोजीम रहेको छ :

यस गाउँपालिकाको आ.व.०७८/७९ माघ महिना सम्मको र आ.व.०७६/७७ ,आ.व.०७७/७८ को यर्थाथ आन्तरिक आय निम्मनानुसार रहेको राजश्व शाखाका कर्मचारीबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ५: गाउँपालिकाको यथार्थ आय विवरण

क. सं.	राजस्व संकेत	आय शिर्षकहरु	आय		
			आ.व.०७८/७९ को माघ सम्मको यथार्थ	आ.व.०७७/७८ को यथार्थ	आ.व.०७६/७७ को यथार्थ
1	१.१	सम्पत्ति कर	10,6952.0	93,290.0	2,88,000.0
2	१.२	घर बहाल कर	56,747.0	2,11,098.0	73,000.0
3	१.३	बहाल विटौरी कर	12,200.0	58,400.00	20,000.0
4	१.४	व्यवसाय दर्ता तथा रजिष्टेशन शुल्क	0	3,83,100.0	2,23,000.0
5	१.५	भूमि तथा मालपोत कर	6,25,538.0	10,54,714.0	5,27,000.0
6	१.६	पर्यटन शूल्क	0	1,63,000.0	20,000.0
7	१.७	प्रकृतिक स्रोत साधन बिक्रीबाट कर	0	30,04078.0	17,05,000.0
8	१.८	घर नक्शा पास दस्तुर			
9	१.९	नाता प्रमाणीत दस्तुर	1,15,900.0	65,600.0	72,000.0
10	१.१०	प्रशासनिक सिफारीस	2,10,558.0		
11	१.११	विविध फाराम बिक्री	50,492.0	2,66,709.0	1,94,000.0
12	१.१२	विभिन्न किसिमका सिफारीस	9,25,511.0	10.70075.0	11,63,000.0
13	१.१३	अन्यविविध दस्तुर	1,45,000.0	2,15,800.0	2,88,000.0
14	१.१४	अनुमती पत्र दस्तुर			
15	११५	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	2,23,200.0	80,600.0	39,000.0
		जम्मा	**24,57,698.0**	**66,66,464.0**	**46,12000.0**

स्रोत:मंगला गाउँपालिका राजस्वशाखा

अध्ययानको क्रममा गाउँपालिकाको राजस्व शाखाबाट आन्तरिक आयको यर्थाथ विवरण अध्ययान गर्दा आर्थिक बर्ष ०७६/०७७ को यर्थाथ आम्दानी रु, ४६ लाख १२ हजार भएको थियो भने आर्थिक बर्ष २०७७/०७८ को यर्थाथ आम्दानी रु, ६६ लाख ६६ हजार ४ सय ६४ रुपैया भएको देखीन्छ ।त्यसै गरि चालु आ.व.२०७८/०७९ को माघ महिना सम्मको यर्थाथ आय रु,२४ लाख ५७ हजार ६ सय ९८ रुपैयाँ भएको देखिन्छ । यसरी अध्ययन गर्दा विगतको आ.वा.०७६/०७७ भन्दा पछिल्लो आ.व.२०७७/०७८ मा ४५ प्रतिशतले आन्तरिक राजस्व वृद्धि भएको देखिन्छ । साथै चालु आ.व. .०७८/०७९ को ७ महिनाको यर्थाथ आयलाई मध्यनजरगरी बाँकी महिनाको आय गणना गर्दा अघिल्लो आ.व. भन्दा कम आय हुने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

तालिका६: गाउँपालिकाको बार्षिक आय अनुमान र यथार्थ आय बिच तुलना गरिएको

क. सं.	आय शिर्षकहरु	आय अनुमान		यर्थाथ आय	
		आ.व.०७६/७७ अनुमान	आ.व.०७७/७८ अनुमान	आ.व.०७६/७७ यथार्थ	आ.व.०७७/७८ यथार्थ
1	सम्पत्ति कर	4,00,000.0	5,00,000.0	2,88,000.0	93,290.0
2	घर बहाल कर	50,000.0	55,000.0	73,000.0	2,11,098.0
3	बहाल विटौरी कर	20,000.0	40,000.0	20,000.0	58,400.00
4	व्यवसाय कर	4,50,000.0	5,00,000.0	2,23,000.0	3,83,100.0
5	भूमि तथा मालपोत कर	2,50,000.0	3,50,000.0	5,27,000.0	10,54,714.0
6	पर्यटन शूल्क	10,000.0	10,000.0	20,000.0	1,63,000.0
7	प्रकृतिक स्रोत साधन बिक्री कर	17,00,000.0	18,70,000.0	17,05,000.0	30,04078.0
8	अन्य दस्तुर	2,00,000.0	2,20,000.0	2,88,000.0	2,15,800.0
9	नाता प्रमाणीत दस्तुर	3,50,000.0	4,00,000.0	72,000.0	65,600.0
10	प्रशासनिक दण्ड तथा जरिवाना	2,90,000.0	3,35,000.0		
11	मनोरञ्जन कर	30,000.0	30,000.0		
12	विभिन्न किसिमका सिफारीस			11,63,000.0	10.70075.0
13	विविध सेवा शुल्क	16,00,000.0	12,90,000.0		
14	विविध फाराम बिक्री			1,94,000.0	2,66,709.0
15	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	50,000.0	50,000.0	39,000.0	80,600.0
	जम्मा	**54,00,000.0**	**56,50,000.0**	**46,12,000.0**	**66,66,464.0**

स्रोत: राजस्व शाखाबाट अधिल्लो आ.व २०७५।०७६ को. आय व्यय उपलब्ध हुन सकेन ।

तालिका ६ को विवरण अनुसार अध्ययान गर्दा गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको आ.व.२०७६/०७७ अनुमान रु,५४ लाख गरिएको तर यर्थाथ आय रु,४६ लाख १२ हजार प्राप्त भएको देखिन्छ यसरी अध्ययन गर्दा अनुमान भन्दा १५ प्रतिशत कम त्यसैगरी आ.व. २०७७/०७८ अनुमान रु,५६ लाख ५० हजार गरिएकोमा यर्थाथ आय रु,६६ लाख ६६ हजार ४ सय ६४ रुपैयाँ प्राप्त भएकोमा अनुमान भन्दा १८ प्रतिशत बढी आम्दानी हुन गएको देखिन्छ । यसरी गाउँपालिकाले सम्भाव्यता अध्ययन नै नगरीसाधारण अनुमानका आधारमा आयका प्रक्ष्यपण गरीएको देखिन्छ । साथै साधारण अनुमानका आधारमा आय प्रक्षेपणसमेत अनुमानको करिव ८० प्रतिशत सम्म संकलन घटीबढी भएकोलाई उत्तम मानिन्छ । गाउँ सभाबाट गरिएको अनुमान भन्दा ज्यादै न्यून आय मात्र संकलन हुन गएमा अनुमान गर्न नसकिएको मानिन्छ । अर्को तर्फ राजस्व शाखा र राजस्व परामर्श समितिले अझबढी छलफल तथा परामर्श गरेमा

हाल प्राप्त भएको आय भन्दा बढी आय संकलन हुने सम्भावना रहन्छभने गाउँ सभाबाट गरिएको आय अनुमान समेत अनुमानको नजिक हुनेसम्भावना रहन्छ ।

नोट : अध्ययनको क्रममा अध्ययन टोलीले गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको गणना गर्दा विगत आ.व. र चालु आ.व. २०७७०७८ को बैशाख देखी जेष्ठ महिना करिव २ महिना विश्वभरी फैलिएको कोनोना भाईरसका कारण पनि कार्यालय बन्दहुन गएको र असार महिनाको पनि पूर्णरुपमा आय हुन नसकेको देखिन्छ । जसका कारण पनि विगत आ.व को राजस्व संकलन केही कम प्राप्त हुनगएको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद– तीन : आन्तरिक आयको सम्भावना विश्लेषण

यस परिच्छेदमा स्थानीय तहलाई प्राप्त राजस्वसम्बन्धी अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागि भएका कानुनी व्यवस्था लगायत आन्तरिक स्रोत तर्फ यस गाउँपालिकाको राजस्व संकलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरु शिर्षगत् रुपमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ गाउँपालिकाको राजस्वअधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानुनी व्यवस्था

नेपालको संविधान, २०७२ ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसार राजस्वअधिकार प्रदान गरेको छ :

- सम्पत्ति कर
- हाटबजार व्यवस्थापन
- सवारी साधन कर (साना सवारी साधन)
- मनोरञ्जन कर
- घर बहाल कर
- विज्ञापन कर
- व्यवसाय कर
- घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर
- प्राकृतिक स्रोतको आय
- सेवा शुल्क दस्तुर (नक्सापास दस्तुर समेत)
- ब्यक्तिगत घटना दर्ता
- दण्ड जरिवाना

संघीय कानुन (**स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४**) अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छ :

कर

- सम्पत्ति कर (साविको एकिकृत सम्पत्ति कर)
- भूमि कर (मालपोत), बाँकी बक्यौता समेत
- घर जग्गा बहाल कर
- ब्यवसाय करः पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा सबै किसिमका व्यवसायमा
- सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, ई रिक्सा)
- जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर : आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको ब्यवसायिक उपयोग गरे बापत

शुल्क

- बहाल बिटौरी शुल्क : आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत
- पार्किङ् शुल्क : आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत ।

सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा वा व्यवसायमा
- आफुले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा(खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि)
- अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क
- सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क

दस्तुर

- **दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुरः**
  - एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा ब्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, विभिन्न व्यवसाय संचालन, प्लटिङ्ग
  - ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग
- नक्सा पास दस्तुर (नक्शा पास गाउी निर्माण भएकालाई तेब्बर दस्तुर)
- पंजिकरण ब्यवस्थापन दस्तुर
- वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर- दफा १२ (२ ङ) अनुसारको सिफारिश तथा प्रमाणित बापत
- जग्गा नाप जाँच तथा कित्ता काट दस्तुर
- वस्तु तथा सेवा विक्री
- ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क दस्तुर

संघीय कानुन (**अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४**) अनुसार संघिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकार बिच बाँडफाँड हुने व्यवस्था अनुसारको राजस्वअधिकार :

संघ तथा प्रदेश कानुनको आधारमा स्थानीय तहमा प्राप्त हुने

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन ब्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलोपैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क

- स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा अन्य गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र वजार व्यवस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नविकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नविकरण
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

स्थानीय तहमा संकलन भई बाँडफाँड हुने

- **बिज्ञापन करः** स्थानीय तहले दर निर्धारण र संकलन गर्ने
- **मनोरञ्जन करः** स्थानीय तहले संकलन गर्ने (दर र संकलन विधि प्रदेशले निर्धारण गर्ने)
- **घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क** : स्थानीय तहले संकलन गर्ने मालपोत कार्यालय मार्फत संकलन हुनेगरेको छ (दर निर्धारण प्रदेशले गर्ने)
- उद्यान, पार्क, चिडियाखाना, ऐतिहासिक तथा पुरातात्वीक सम्पदा, संग्राहलय सम्पदा प्रवेश शुल्कको दर निर्धारण र संकलन स्थानीय तहले गर्ने
- ढुङ्गा, गिट्टी, स्लेट, वालुवा, चुनढुङ्गा, अभ्रख, दहत्तर वहत्तरमा प्राकृतिक स्रोतको करको दर र प्रकृया प्रदेशले निर्धारण गर्ने र स्थानीय तहले संकलन गर्ने ।

प्रदेश तहबाट संकलन भई वाँडफाँड हुने

- सवारी साधन (माथि उल्लेखित बोहक) करको दर निर्धारण तथा संकलन प्रदेशले गर्ने र प्रदेश स्तरीय कोषमा जम्मा गर्ने ,
- पदयात्रा तथा पर्यटन शुल्कको दर निर्धारण र संकलन प्रदेश गर्ने र प्रदेश स्तरीय कोषमा जम्मा गर्ने,

  (पवर्तारोहण, राष्टिय निकुन्ज, वन्यजन्तु आरंक्षण तथा संरक्षण क्षेत्रको प्रवेश शुल्क निर्धारण र संकलन नेपाल सरकारले गरे बमोजिम हुने) व्यवस्था गरेको छ ,

३.२ प्रभावकारी राजस्वपरिचालनका प्रमुख पक्षहरु

गाउँपालिकालाई उपलब्ध वित्तीय अधिकार अनुकुल राजस्व परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि तत्काल थप तथा योजनाबद्ध प्रयास थाल्नुपर्ने देखिन्छ। राजस्वपरिचालनमा मंगलागाउँपालिकाले सम्बोधन गर्नुपर्ने संस्थागत सवालहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था

नेपालको संविधान तथा संघिय कानुनले प्रदान गरेका राजस्व अधिकार सम्बन्धी प्रावधानहरुको व्यवस्थित कार्यान्वयन र राजस्वपरिचालनका लागि आवश्यक आर्थिक ऐन, नियमावली, विभिन्न कार्यविधिहरु समयमै तयार गरि गाउँसभाबाट पारित गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

उपयुक्त संगठन निर्माण

उपयूक्त मानव स्रोतको व्यवस्था, क्षमता विकास तालिम, कम्प्युटरकृत राजस्व अभिलेख तथा सूचना प्रणाली सहित राजस्व परिचालनका लागि सुदृढ तथा वेग्लै राजस्व शाखाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसैगरि वडा कार्यालयहरुको समेत क्षमता अभिवृद्धी गरि वडा कार्यालयहरु मार्फतनै राजस्व संकलनको प्रभावकारी प्रणाली व्यवस्था गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

तथ्याङ्कमा आधारित अभिलेखतथा स्रोतहरुको प्राथमिकीकरण

कर तथा राजस्व सम्बन्धि यसको दायरा र क्षेत्रका सम्बन्धमा आवश्यक विवरण, जानकारी तथा अभिलेख गाउँपालिकामा छैन । गाउँपालिकाले संकलन गर्न सक्ने विभिन्न कर, शुल्क तथा दस्तुरका दायरा तथा दरहरुको विवरण आवधिकरुपमा अद्यावधिक गरि राजस्वका विभिन्न स्रोतहरुको प्राथमिकिकरणका आधारमानयाँ स्रोतहरुको पहिचान तथा विद्यमान स्रोतहरुको दायरा विस्तार गर्दै राजस्व परिचालन चुस्त दुरुस्त पार्नु पर्ने देखिन्छ ।

विभिन्न आयमूलक कार्यक्रम

आफ्नो आन्तरिक आयक वृद्धिका लागि विद्यमान सम्पतिको परिचालन गरी व्यवसायीक सेवामुलक तथा आयमूलक कार्यक्रमहरु पनि सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिन्छ । यसका लागि निजी क्षेत्रको लगानी र उद्यमशीलता आकर्षित गरी नयाँ वस्तु र सेवाको उत्पादन तथा ब्यापार गर्न सक्दछ । तसर्थ यसका लागि निजि क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य गरि आय मूलक कार्यमा लगानी गरी कर तथा शुल्क संकलन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

पारदर्शिता र जवाफदेहिता

प्रभावकारी राजस्व प्रशासनका लागि गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने वस्तु तथा सेवा गुणस्तरीय, पारदर्शी र नागरिकप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ । आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशनमा ल्याउनु यस दिशातर्फको सकारात्मक कदम हुन सक्दछ । सकंलितराजस्वसार्वजनिक गर्नु पारदर्शिता अभिवृद्धिका लागि राम्रो प्रयास हुन सक्दछ । त्यसै गरि कर शिक्षा वडास्तर सम्म पुगि नागरिकलाई जानकारी प्रदान गर्नु पारदर्शिताको राम्रो उदाहरण हुनसक्छ । तसर्थ यस्ता कार्यकमलाई निरन्तरता दिदै जानुपर्ने देखिन्छ

परिवर्तित ब्यवस्था अनुसार राजस्वसंकलन

परिवर्तित ब्यवस्था अनुसार राजस्वसंकलनकोलागि कानूनी ब्यवस्था गर्नु, त्यस बमोजिमको दररेट निर्धारण गर्नु, संकलनकोलागि संस्थागत संयन्त्रको स्थापना गर्नु, बाँडफाँड हुने राजस्व शिर्षकहरुमा समन्वयात्मक तरिकाले राजस्व संकलन गर्नु तत्काल गर्नुपर्ने महत्वपूर्ण कार्यको रुपमा रहेको छ । परिवर्तित सन्दर्भ अनुसारको राजस्व संकलनकोलागि सहयोगी हुने कानूनको नमूना ***अनुसूची २*** मा दिईएको छ ।

३.३ राजस्व प्रशासन तथा नीति सम्बन्धि सवालहरु

उपरोक्त व्यवस्थालाई मध्यनजर गर्दा गाउँपालिकाको राजस्व परिचालन सम्वन्धमा निम्न मुद्दाहरु रहेको देखिन्छः

- राजस्व प्रशासन सम्बन्धी आवश्यक ऐन, नियम तथा कार्यविधिहरु तयार नहुनु ।
- मंगला र आसपासका बजारमा ठुला होटलहरुको तथ्यांक संकलन नहुनु ।
- सबै वडामा रहेका सबै किसिमका व्यवसायको लगत संकलन नगर्नु ।
- संगठन संरचनामा बेग्लै राजस्व शाखाहुने भनि निर्णयगरि सोको व्यवस्था हुन नसक्नु ।
- राजस्वप्रशासनका लागि आवश्यक कर्मचारी, तालिम तथा कार्य सम्पादन मुल्यांकन नहुनु ।
- राजस्वसम्बन्धी बकौताको अभिलेख नहुनु ।
- नयाँ स्रोतहरूको पहिचान र विद्यमान स्रोतहरुको दायरा विस्तारमा विशेष पहल नगर्नु ।
- आन्तरिक राजस्वका सम्भावनाहरुको खोजी नभई अन्दाजको भरमा आय अनुमान गर्नु ।

३.४ आन्तरिक स्रोत तर्फका राजस्वसंकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

गाउँपालिकाले प्रचलित कानून बमोजिम आन्तरिक स्रोत तर्फ संकलन गर्ने राजस्वमध्ये यस गाउँपालिकाले हाल उठाइरहेका विद्यमान तथा सम्भावित नयाँ आय क्षेत्रहरुको सम्भावनाको विश्लेषणात्मक अध्ययन यस शिर्षक अन्तर्गत गरिएको छ ।

क) मालपोत तथा भुमीकर

हालका दिनहरुमा यस गाउँपालिकाले भुमी तथा मालपोत करको रुपमा गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका घर जग्गाको कर संकलन गर्दै आएको छ भने स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ शंसोधन भएपछि मालपोत एव भूमिकर र सम्पत्ति करको रुपमा पनि कर संकलन गर्नु पर्ने छ । मालपोत तथा भुमीकर यस गाउँपालिकाको सम्पत्ति कर जस्तै आन्तरिक आयको स्रोत हो ।

आगामी आर्थिक वर्ष देखि सम्पत्तिकर र मालपोत एव भुमिकरको स्थलगत रुपमा छलफल तथा अर्न्तक्रिया संचालन गरि करदाताले कर र्तिन सक्ने र कर तिर्न स्विकार गर्ने गरिगाउँपालिकाले यस सम्बन्धी प्रारम्भिक कार्यहरु अगाडी बढाउनेछ यसले गर्दासम्पत्ति कर र मालपोत वा भुमीकर दुबै असुल हुनेछ ।

आगामी आर्थिक बर्ष देखि सम्पत्ति कर को रुपमा संकलन गर्न बाँकी कर अव देखी सम्पत्ति करर मालपोत/भुमिकर को रुपमा दुवै शिर्षकबाट कर असुल गर्नुपर्ने छ । मालपोत कर को वक्यौता मात्र यस शिर्षकमा असुल हुने र सो असुली पनि क्रमशः घट्दै जाने अनुमान गर्न सकिन्छ । चालु आ.व.हरुमा संकलित तथा ०७८/७८को यर्थाथरकमका आधारमा विश्लेषण गरी विगतको आ.व.मा बाँकीपूरानो मालपोत बापतको बक्यौता रकम संकलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

ख) घरजग्गा कर

यस गाउँपालिकाले विगत आर्थिक वर्ष देखिसम्पत्तिकर र मालपोत एव भुमिकर लागु गर्ने नीतिगत निर्णय संगै यो कर स्वतः खारेज भएकोछ ।

ग) सम्पत्ति कर

हाल सम्म गाउँपालिकाले सम्पत्ति कर लागु गरेको छैन ।संघिय कानुनले यो कर लागु गर्नका लागि राखेको प्रावधान तथा गाउँपालिकाको गाउँसभाले समेत विगत आ.व.देखि सम्पत्तिकर र मालपोत तथा

भूमिकर लागुगर्ने भनि नीतिगत निर्णय गरिनसकेको हुदा यसै आ.व.बाट सम्पत्तिकर लागु गर्नुपर्ने देखिन्छ । विगत आ.व. २०७७/७८ देखीनै मालपोत तथा भूमिकर संकलन गरिदै आएको छ । अवका आ.व.बाट सम्पत्रिकर र मालपोत तथा भूमिकर कर लागु गर्नका लागि यस सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गर्ने र घर जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण प्रत्येक तिन तिन बर्षमा शंसोधन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोले सोही बमोजीम मूल्यांकनको दर शंसोधन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

अध्ययनको क्रममा यस गाउँपालिकामा करिब ४८७० सम्पत्ति करका करदाताको संख्यामा केहिबृद्धि हुन सक्ने अनुमान रहेको छ । अनुमानित करदाताको संख्या तथा सम्पत्तिकरको न्यूनतम औसत अनुमानित दरका आधारमा गणना गर्दा सम्पत्ति करको सम्भावना देहायबमोजिम देखिन्छ :

तालिका७: सम्पत्ति एव मालपोत/भूमि कर सम्भावनाको गणनाआगामी आ.व. २०७९।०८० का लागि

क्र.सं.	सम्पत्तिको औसत मूल्यांकन	अनुमानीत करदाता संख्या	औसत करको दर	सम्भाव्य आम्दानी
1	१ करोड १ देखि माथि सम्पत्ति भएका	20	15000	3,00,000.0
2	५० लाख १देखि १ करोड सम्म सम्पत्ति भएका	50	5000	2,50,000.0
3	२५ लाख १ देखि ५० लाख सम्पत्ति भएका	800	1000	8,00,000.0
4	१० लाख १ देखि २५ लाख सम्म सम्पत्ति भएका	1500	500	7,50,000.0
5	१० लाख सम्म सम्पत्ति भएका	2500	350	8,75,000.0
	जम्मा	**4870**		**29,75,000.00**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

गाउँपालिकाले सम्पत्तिकर लागु गरेमा आगामी आ.व. मा सम्पत्तिकर तथा मालपोत/भूमिकरको कुल सम्भावना करिब रु,२९ लाख ७५ हजारहुनसकने अनुमान गर्न सकिन्छ । स्थानिय तहका लागि यो कर दिगो र बलीयो राजस्व भएकाले यस सम्बन्धी कार्य अगाडी बढाउन सिफारीस गरिन्छ । अध्ययनको क्रममा कर दाताको संख्या ४८७० भएता पनि यस क्षेत्रका स्थायी वासिन्दाको संख्या तथा कार्यशालाको छलफलबाट प्राप्त निष्कर्ष अनुसार करिब ३४०९ (अर्थात् ७० प्रतिशत) करदाताहरु तत्कालै यो करको दायरामा आउन सक्ने अनुमानका गरिएको छ । जसका कारण यो भन्दा बढी रकम संकलन हुनसक्ने सम्भावना रहेको छ ।

घ) घर जग्गा वहाल कर

यस गाउँपालिकाभित्रका कुनै पनि घर, टहरा, पसल, ग्यारेज, उद्योग, जग्गा, पोखरी आदि बहालमा लगाइएको अवस्थामा लिइने कर घरबहाल कर हो । यो कर नेपाल सरकारले साविकमा दिदै आएको १०

प्रतिशत कर समेत स्थानीय तहले उठाउन पाउने निर्णय भएकाले यो कर रु,२ लाख ४० हजार सम्म संकलन हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ।

यस गाउँपालिकामा यो करको निम्नानुसार सम्भावना गणना गरिएको छ :

करदाता संख्या तथा मासिक भाडा रकम :

कार्यशाला संचालनका दौरानमा गरिएको छलफलमा प्राप्त बहालमा भएका घरको संख्या तथा चलन चल्तीमा रहेको भाडा रकमको औसत बजार मुल्यलाई आधार मानिएको छ।

बहाल करको दर :

स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्र भित्र परेको र यो कर सम्बन्धी सम्पुर्ण अधिकार स्थानीय तहमा नै रहेकोले गाउँपालिकाले बहाल रकमको १० प्रतिशतको दर कायम गर्ने निर्णय गरेमा हाल गाउँपालिका क्षेत्र भित्र भाडामा बस्नेको संख्या र बजारको अवस्थालाई अनुमान गर्दा उक्त वहाल कर प्राप्त हुनसक्ने अनुमान गरिएको छ। (साविकमा आय कर अन्तर्गत आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा १० प्रतिशत तथा स्थानिय निकायमा २ प्रतिशत गरि जम्मा १२ प्रतिशत बहाल करको व्यवस्था रहेको थियो)। यसरी वहाल करको दर कायम गर्दा संघ संस्था वा व्यवसायीक निकायहरुको लागि १० प्रतिशत र व्यक्तिगत रुपमा वहालमा बस्नेहरुका लागि ५ प्रतिशत गर्दा उपयूक्त हुने देखिन्छ।

तालिका८: घरबहाल कर सम्भावनाको गणना बार्षिकरुपमा

क्र. सं.	प्रयोजनका आधारमा बहालमा बस्ने	बहालमा वस्ने संख्या	मासिक भाडा रकम	जम्मा मासिक भाडा रकम	जम्मा बार्षिक भाडा असुली	घर बहाल कर
			(ख)	(ग)	(घ)	(ङ)
		(क)	अनुमानित	कxख	गx१२	घ को १० र ५ प्रतिशत
1	संस्थागत	25	5000	1,25,000	15,00,000	1,50,000.0
2	अन्य	50	3000	1,50,000	18,00,000	90,000.0
	जम्मा	**125**				**2,40,000.0**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

ङ) दस्तुर एव शुल्क :

घरनक्शा वापत प्राप्त हुने दस्तुर :

यस गाँउपालिकामा यसै चालु आ.व.मा पनि घर नक्शा दस्तुरका लागि कुनै नितिगत निर्णय नगरेको देखीयो। वडा नं २ ले घरनक्शा सिफारीस भनी केही राजस्व लिएको देखिन्छ भने अन्य वडामा यो व्यवस्था पनि नभएको अवस्था छ। घरनक्शावापत प्राप्त हुने राजस्व पनि अन्य करको तुलनामा बढीनै आय प्राप्त हुनसक्ने सम्भावना भएकाले यस सम्बन्धी कार्यविधि एव मापदण्ड निर्माण गरि आगामी आर्थिक बर्षबाट लागु गरेकमा देहाएको राजस्व संकलन हुनसक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ। स्थानीय सरकार संचालन ऐन,२०७४ मा भएको व्यवस्था बमोजीम यो दस्तुरबाट रु,बार्षिक ६ लाख २५ हजार भन्दा बढी संकलन हुने सम्भावना देखीएको छ , सम्भावनाहरुको खोजी गर्नु पर्ने जरुरी देखीन्छ।

तालिका९: घरनक्शाबाट प्राप्त हुने दस्तुर सम्भावनाको गणना बार्षिकरुपमा

क्र.सं.	प्रयोजनका आधारमा घरको बनोट	घर निर्माणको संख्या	दस्तुरको दर	वार्षिक आय रकम	जम्मा दस्तुर असुली
			(ख)	(ग)	(घ)

		(क)	अनुमानित	कxख	गx१२
1	पक्कि घर	25	15000	3,75,000	3,75,000.0
2	कच्चि घर	50	5000	2,50,000	2,50,000.0
	जम्मा	**65**			**6,25,000.0**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

घरबहाल कर र घरनक्शा सम्बन्धीसुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुः

घरवहाल तर्फ,

- स्थलगत सर्भे गरी भाडामा रहेका संरचनाको विवरण संकलन गरी लगत तयार गर्ने ।
- घर बहाल करका सम्बन्धमा करदातालाई जानकारी दिने र असुली गर्ने नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- घर ,जग्गा लगाएत कुनै पनि भौतीक संरचना भाडामा लिनेको संस्थागत र व्यक्तिगत रुपमा प्रयोगका आधारमा वहाल करको दर फरक फरक गर्नुपर्ने ।

घरनक्शा तर्फ,

- गाउँ सभाबाट आर्थिक ऐन मार्फत घरनक्शा पास सम्बन्धी दस्तुरको दररेट कायम गर्ने ।
- गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सहरी वडाहरु र ग्रामीण वडाहरुको क्षेत्र विभाजन गरि दस्तुरको दर कायम गर्ने ।
- घरनक्शा पास सम्बन्धी मापदण्ड तयार गरि लागु गर्नुपर्ने ।

च) वित्तिय र पुँजीगत कारोवारमा लाग्ने कर (व्यवसाय कर)

यस गाउँपालिकाले विभिन्न व्यवसायहरुको वर्गिकरणका आधारमा करका दरहरु निर्धारण गर्नुका साथै कर असुली गरिरहेको छ । उद्योग दर्ता वा नविकरणका लागि सिफारिश लिन आउनेसँग मात्र यो कर लिने प्रचलन रहेको देखिन्छ ।गाउँपालिकामा व्यवसाय सम्बन्धि यर्थाथ तथ्यांक नभएतापनि यस अध्ययनका लागिसम्बन्धित पक्षहरु छलफल तथा तथ्यांक संकलन गर्दा ठुला साना गरि करिब १२० वटा व्यवसायहरु रहेका र देहाय बमोजिमको व्यवसाय करको कुल सम्भावना देखिन्छ ।

तालिका १०: व्यवसायकर सम्भावनाको गणना

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	संख्या	दर्ता औसत करको दर	संभावित आय
1	ठुला होटलहरु तथा रिसर्टहरु	1	10000	10,000.0
2	ठुला लगानीका उद्योगहरु	10	10000	100,000.0
3	मध्यम लगानीका उद्योगहरु	5	5000	25,000.0
4	साना लगानीका उद्योगहरु	5	1000	5,000.0

5	बैंक,विमा कम्पनी,रेमिट्यान्स	3	5000	15,000.0
6	सहकारी संस्थाहरु	10	2000	20,000.0
7	निजी विद्यालय	7	2000	14,000.0
8	ट्युसन,तालिम सेन्टर	0	0	0
9	दुग्ध व्यवसायी	15	1000	15,000.0
10	औषधी व्यवासायी तथा क्लिनिक	5	5000	25,000.0
11	ईट्टा उद्योगहरु	0	0	0
12	साना होटल,लज तथा रेष्टुरेन्ट	35	3000	105,000.0
13	किराना पसल	30	2000	60,000.0
14	कपडा ,फेन्सी पसल	15	3000	45,000.0
15	अन्य थोक तथा ठुला व्यवसायहरु	0	0	0
16	अन्यबाँकी व्यवसायहरु	35	2000	70,000.0
जम्मा		**176**		**5,09,000.0**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

उल्लेखित तथ्यांकका आधारमा हेर्दा १७६ वटा विभिन्न व्यवसायबाट रु,५ लाख ९ हजार रुपैया व्यवसाय कर संकलन हुन सक्ने सम्भावना देखिएको छ । तर यसै आ.व.मा नै सबै व्यवसायलाई करको दायरमा ल्याउनका लागि गाँउपालिका संग कर संकलन निति तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ । साथै सबै व्यवसाय दायरामा आउन नसकिने कुरा लाई मध्यनजर गर्दै ८० प्रतिशत व्यवसायबाट करिब रु.४ लाख ७ हजार २०० आगामी आ.व.मा संकलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुः

- व्यवसाय कर सम्वन्धी आवश्यक सूचनासहितको ब्यवसायहरुको यथार्थ विवरण संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने ।
- व्यवसाय करमा छुट तथा जरीवानाको व्यवस्था लागु गर्ने ।
- कर संकलनका लागि घरदैलो कार्यक्रमका लागि अभियान संचालन गर्ने ।
- करको दर भन्दा दायरा फराकिलो बनाई कर शिक्षा वडा वडामा दिनु पर्ने ।
- गाउँपालिकाका मुख्य सहरी वडाहरुमा रहेका व्यवसायको घरदैलौ गरि कर संकलन गर्ने ।

च. विज्ञापन कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक,सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचार–प्रसार आदिका लागि राख्न दिने साइनबोर्ड, ग्लोबोर्ड, स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्नेछ ।तर संघीय कानुन अनुसार यो कर प्रदेश सरकारको निर्णय अनुसार स्थानीय तहले दर निर्धारण र संकलन गर्ने तथा प्रदेश कानुन अनुसार सोको बाँडफाँड हुने प्रावधान रहेको छ ।स्थानीय तहले दर निर्धारण तथा संकलन गर्ने हुँदा यँहा यस करको सम्भावना विश्लेषण गरिएको छ ।

मंगला गाउँपालिका अर्न्तगत रहेका मुख्य मुख्य बजार र मुख्य मुख्य सडकको आसपास विज्ञापनका लागि होर्डिङ बोर्ड राखिएको छ र गाँउपालिकाले बार्षिक रु,५० लाख देखी १ लाख का दरले विज्ञापन कर असुलीको लागि सम्झौता गरि ठेक्कामा लगाउन सक्ने सम्भावना रहेकोअवस्था छ सो रकममा बार्षिक

२० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने गरि सम्झौता गर्नसकिने सम्भावना छ जुन कार्यलाई आगामी ३ वर्ष सम्मका लागि ठेक्का लगाउन सकिन्छ ।

तालिका ११: विज्ञापन करबाट प्राप्त हुने रकम सम्भावनाको गणना बार्षिकरुपमा

क्र.सं.	विज्ञापनको परिमाण	स्थान	दस्तुरको दर	वार्षिक आय रकम
			(ख)	(ग)
		(क)	अनुमानित	कxख
1	ठुला होडि·वोर्ड	सडक आसपास	50000	50,000
2	साना होडि·वोर्ड	विभिन्न पसलहरुको	5000	5,000
	जम्मा			**55,000.0**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

छ) अन्य कर

व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर

स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ तथा यस संग सम्बन्धीत अन्य कानुनी व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाले एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, प्लटिङ्ग जस्ता व्यवसायिक संघ संस्थाहरुको दर्ता, नविकरण गरि सो को दस्तुर संकलन गर्नसक्ने छ ।

दर्ता तथा नविकरण दस्तुरको दर :

- स्थानीय तहहरुको गठन संगै गाउँपालिकालाई यो अधिकार प्राप्त भएको हो। उल्लेखित संघसंस्थाहरु एकपटक गाउँपालिकामा दर्ता भईसकेपछी अन्यत्र कार्यालयहरुमा समेत दर्ता गर्नपर्ने वा नपर्ने दुबै हुनसक्छ ठुलो परिमाणको व्यवसायलाई अन्य कार्यालयमा पनि पुनः दर्ता गर्नुपर्ने हुन्छ भने ससाना व्यवसायहरु स्थानिय तहमा मात्र दर्ता गरि मू.अ.करको स्विकृत लिदां हुन्छ ।
- गाउँ सभाले यस करको दर निर्णय गरेको अध्ययनका क्रममा प्राप्त छलफल तथा सुझावका आधारमा औसत दर यहाँ प्रस्ताव गरिएको छ । व्यवसाय तथा संघसंस्थाहरु दर्ता भई सकेपछी वार्षिक रुपमा नविकरणको लागि थप दस्तुर नलिने र व्यवसाय कर असुल भएपछि स्वतः नविकरण गर्ने र नयाँ दर्ता हुन आउने व्यवसायहरुलाई मात्र यो वार्षिक दस्तुर तिर्नुपर्ने हुन्छ ।

प्राप्त तथ्यांकका आधारमा विश्लेषण गर्दा यस किसिमको करको संभावना देहायबमोजिमको रहेको छ :

तालिका१२: व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर सम्भवानाको गणना

क्र.सं.	विवरण	प्रस्तावित दर		अनुमानीत संख्या	सम्भाव्य दर्ता आय (रु.)
		दर्ता	नविकरण		
1	ठुला लगानीका ब्यवसायहरु	10000	व्यावसाय कर	1	10,000.0

2	मध्यम लगानीका ब्यवसायहरु	5000	व्यावसाय कर	3	15,000.0
3	साना लगानीका ब्यवसायहरु	2000	व्यावसाय कर	20	40,000.0
जम्मा				**35**	**65,000.0**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

झ) अन्य सेवा शुल्क

गाउँपालिकाले गाउँवासी तथा सेवाग्राहीहरुलाई विभिन्न सेवा प्रदान गरेबापत तोकिएको दरमा सेवा शुल्क संकलन गर्ने सक्ने प्रावधान अनुरुप गाउँ सभाले विभिन्न सेवाहरुको शुल्कको दर निर्धारण गरि सेवा शुल्कहरुसंकलन गरिरहेको छ । यस अन्तर्गत अगामी आ.व.मा प्राप्त हुने रकम विगत आ.व.को औसत बृद्धि, गाउँपालिकाको जनसंख्या तथा घरधुरीका आधारमा अनुमान गरिएको छ ।

ञ) दस्तुरहरु

यस अन्तर्गत गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने संघसंस्था सिफारिस, इजाजत सिफारिस, नाता प्रमाणित, ठेगाना प्रमाणित, घरजग्गा नामसारी, घरजग्गाको चारकिल्ला सिफारिस, वैदेशिक कामकाजको लागि सिफारिस लगायतका विभिन्न सिफारिसहरु अंग्रेजीमा सिफारीस गरेवापत लिईने दस्तुर अर्न्तगत पर्दछ, जुन गाउँपालिकाको प्रमुख आन्तरिक आय मध्येको एक हो । गाउँपालिकाले सिफारिश दस्तुरको दररेट गाउँ सभाबाट निर्धारण गर्नुका साथै विभिन्न शिर्षकहरुमा रकम समेत संकलन गरिरहेको छ । साथै पालिकाले नागरिकहरुलाई विभिन्न किसिमका सेवा उपलब्ध गराए वापत सेवा शूल्कको रुपमा रकम असुल गर्ने गरेको छ । यसलाई देहाए बमोजीम गणना गरिएको छ ।

प्राकृतिक स्रोत साधन कर तथा विभिन्न सिफारीस लगाएतका दस्तुर तर्फको आय गणना :

तालिका १३ : विभिन्न सिफारीस दस्तुर को सम्भावनाको गणना

क्र.सं.	विवरण	संख्या	औसत दर	सम्भाव्य आय (रु.)
1	विभिन्न शुल्क	150	500	**75000.0**
2	विभिन्न सिफारीस	3500	450	**15,75,000.0**
3	अन्य विविध	50	500	**25,000.0**
जम्मा				**16,75,000.0**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

ट) प्राकृतिक स्रोत साधन कर

तालिका ११ : प्रकृतिक स्रोत साधन कर (घाट ठेकका मार्फत) तथा निकासी कर एव वातावरण शुल्क सम्भावनाको गणना

क्र.सं.	विवरण	संख्या	औसत दर (प्रति घाट)	सम्भाव्य आय (रु.)
1	विभिन्न घाट	02	15,750000.0	**31,50,000.0**
2	स्थानिय वातावरण एव निकासी कर एव शूल्क	01	500000	**5,00,000.0**
जम्मा				**35,50,000.0**

तथ्यांक स्रोतः राजस्व सुधार कार्यशाला गोष्ठी, मंगला गाउँपालिका २०७८

ठ) अन्य विविध आय

गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका फारमहरु बिक्री गर्ने गरि समावेश गर्न सकिन्छ साथै प्राप्त आयलाई बिक्री अन्तर्गत राखेको छ भने अन्य विविध आयमा दण्ड जरिवाना, पेश्की फिर्ता,घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र दस्तुर , विभिन्न परामर्शदाता संस्थाहरु सूचिकृत गरेवापत पनि केही शुल्क प्राप्त लगायत अन्य विविध आयहरु रहेका छन् ।

परिच्छेद– चार : राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा सूचना विश्लेषण तथा सहभागितामूलक छलफलबाट तयार पारिएको मंगला गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई गाउँपालिकाले स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने आधारमा गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षहरुका लागि गरिएको राजस्व प्रक्षेपणको विवरण पनि यसै परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१ राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस अध्ययनबाट तयार गरिएको राजस्व सुधार योजना देहाय बमोजिमको रहेको छ :

तालिका १२ : राजस्वसुधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
कर तथा गैह्र कर राजस्व			
सम्पत्ति कर र मालपोत तथा भुमिकर	- करको दररेटलाई सुक्ष्म अध्ययन गरी व्यवस्थित र वैज्ञानिक बनाउनु पर्ने । - वडा कार्यालयबाट समेत कर लिन सक्ने अवधारणा अनुसार नेटवर्किङ्गमा आधारित वेभवेस्टसफ्टवेयर तयार गरी कर्मचारीलाई तालिम दिने । - वडाहरुमा थप जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने - सम्पत्ति कर कार्यान्वयन कार्य विधि तयार गरि गाउँ सभाबाट पास गर्ने - मालपोत तथा भूमिकर लागू भएका स्थानीय तहहरुमा अवलोकन भ्रमण गर्ने र कार्यविधि तयार गर्ने	२०७९असार मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत राजस्व परामर्श समिति गाँउ सभा र राजस्व शाखा
व्यवसाय कर	- व्यवसायी सँग समन्वय गरी व्यवसायीहरुको वर्गीकरण गर्दै व्यवसायको प्रकृति हेरी करको दायरामा ल्याउने - गाउँपालिका भित्र रहेका ब्यवसायीहरुको तथ्यांक लिने - ब्यवसायीहरुलाई कर सम्वन्धी १ दिने सचेतना अभिमुखीकरण आयोजना गर्ने - दर्ता नभएका ब्यवसायीलाई गाउँपालिकामा मा दर्ताको लागि सार्वजनिक सञ्चार माध्यम मार्फत सूचना जारी गर्ने - निर्धारित समय भन्दा ढिलो कर तिर्नेलाई जरिवाना तथा छिटो तिर्नेलाई प्रोत्साहनको ब्यवस्था गर्ने - वडा वडामा कर शिविर संचालन गर्ने ।	आ.व. २०७९/८० भित्र	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व शाखा,
सवारी कर	- ठूला सवारीकरको सम्वन्धमा प्रदेश सरकार स“ग समन्वय गर्ने। - सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुसँग छलफल गर्ने ।		प्रदेश सरकार
घर वहाल कर	- घर भाडामा लगाएका घरहरु पहिचान गरी सूचिकृत गरी करको दायरामा ल्याउने । - घर तथा जग्गाको वहाल दर निर्धारण गर्ने ।	२०७९ कात्तिक मसान्त सम्म	राजस्व शाखा,राजस्व परामर्श समिति
वहाल विटौरी शुल्क	- सरकारी जग्गाहरु, सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको अभिलेख तयार गर्ने	२०७९मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
			राजस्व शाखा
व्यवसाय रजिष्ट्रेसन दस्तुर	- रजिष्ट्रेशन गर्नुपर्ने संघसंस्थाहरुको विवरण संकलन गर्न वडा वडामा शिविर संचालन गर्ने र त्यहि शिविरमा व्यवसाय रजिष्ट्रेसन गरि प्रमाण पत्र दिने । - प्रकृति अनुसार वर्गिकरण कर दर्ता तथा नविकरण दस्तुर निर्धारण गर्ने ।	२०७९ पौष मसान्त सम्म	राजस्व शाखा ,राजस्व परामर्श समिति
अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	- सम्पत्ति कर र अचल सम्पत्ति मूल्यांकन अभिलेखलाई एकत्रित गर्ने । - मूल्यांकन शुल्क दर पुनरावलोकन गर्ने वैदेशीक र वैंकिंङ प्रयोजन को रुपमा वर्गिकरण)	२०७९ पौष मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति राजस्व शाखा
पर्यटन सेवा शुल्क	- पर्यटन गुरु योजना तयार गर्ने (परामर्शदता मार्फत्) - पर्यटन विकासको प्रचुर सम्भावना बोकेको क्षेत्र पहिचान गर्ने, ऐतिहासिक महत्वका स्थल, धार्मिक स्थलहरुको विकास गरि विकास तथा पर्यटकीय सेवाहरुको ब्यवस्थापन गरि सेवा शुल्क लगाउने	आ.व ०७९/०८० देखि ०८०/८१ सम्म	राजस्व शाखा, ,प्रशासन शाखा गाउँकार्यपालिका
नक्सा पास दस्तुर	- नक्सापास दस्तुर लागु गर्नुपर्ने ।	२०७९ श्रावण	प्राविधिक शाखा गाउँकार्यपालिका
	- नियमित अनुगमन र दण्ड जरिवाना लगाउने व्यवस्था गर्ने ।	नियमीत	प्राविधिक शाखा, राजस्व शाखा
पार्किङ शुल्क	- पार्किङ स्थल पहिचान गर्ने ।	आ.व.०८१/०८२ भित्र	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
सरसफाई शुल्क	- बजार क्षेत्रमा रहेका घरहरुको तथ्याङ्क संकलन गर्ने । - जोखिम युक्त फोहोरहरुको तथ्याङ्क लिने । - कवाडीहरुको तथ्याङ्क लिई करको दायरामा ल्याउने ।	२०७९ पौष मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत राजस्व शाखा
ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री र निकासी	- श्रोत साधनको क्षेत्र निर्धारण गर्ने । - EIA/IEE प्रतिवेदन तयार गर्ने ।	२०७९श्रावण सम्म	गाउँ कार्यपालिका र राजस्व शाखा

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
अन्य कर, दस्तुर तथा सेवा शुल्क	- नीति बनाउनु पर्ने,सेवाको वर्गीकरण गनुपर्ने । - सेवा प्रदान गर्दा अनिवार्य एकीकृत सम्पत्ति करको विल भरपाई पेश गर्नुपर्ने । - जथाभावी फोहरमैलागर्नेलाई दण्ड जरिवाना गर्ने - जग्गाको अव्यवस्थित खण्डिकरण रोक्ने, दण्ड जरिबाना तथा थप शुल्क लिने । - कल कारखाना, होटल व्यावसाय तथा स्वास्थ्य क्लिनीकहरुबाट प्राकृतिक श्रोत उपयोग तथा वातावरणमा पारेको नकारात्मक प्रभावको आधारमा मापदण्ड बनाई थप सेवा शुल्क लिने - प्राकृतिक श्रोत तथा बनजन्य वस्तुको बिक्री तथा निकासीमा करको सम्भाव्यता हेरी प्रदेश सरकार स“गको समभ्रुदारीमा संचालन गर्ने ।	२०७९भाद्र देखि	राजस्व पारमर्श समिति र राजस्व शाखा
ख. नँया क्षेत्र पहिचान तथा परिचालन			
सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेखिकरण तथा परिचालन	- गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सार्वजनिक जग्गाहरुहरुको अभिलेखिकरण गर्ने, संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्ने, सो को परिचालन संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।	२०८० अषाढ मासन्त सम्म	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत गाउँकार्यपालिका,गाउँ सभा,सम्बन्धीत वडा कार्यालयहरु
होमस्टे तथा पर्यटकिय स्थल	- नयाँ पहिचान /प्रवर्द्धन गर्ने	निरन्तरता रुपमा	गाउँकार्यपालिका/निजी क्षेत्र
फोहोर संकलन र उर्जा उत्पादन	- फोहोरहरुको वर्गीकरण गरी उर्जा उत्पादन फोहोरबाट उर्जा प्लान्टको निर्माण ।	१ वर्ष	गाउँकार्यपालिका/गै.स.स
व्यवसाय, घरबहाल सम्पत्ति कर	- आपसमा अन्तर सम्बन्धीत गर्ने ।	निरन्तर	गाउँकार्यपालिका
सार्वजनिक निजी साझेदारी	- निजी क्षेत्र सँग अन्तरक्रिया र खाका तयार गर्ने - निती तर्जुमा तथा योजना तयारी गर्ने - प्रस्ताव आह्वान तथा कार्यान्वयन गर्ने	निरन्तर	गाउँकार्यपालिका
व्यवसाय, घरबहाल सम्पत्ति कर	- अन्तर सम्बन्धीत गर्ने ।	निरन्तर	गाउँकार्यपालिका

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
ग. राजस्व प्रशासन			
नितिगत व्यवस्था	- राजस्व सुधार कार्ययोजना लगायत राजस्व ऐनको समयानुकुल परिमार्जन तथा अन्य आवश्यक कार्यविधि तयार गरि गाँउसभाबाट पास गर्ने । - पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गर्ने । - House Numbers/Training - घर निर्माण सम्पन्नता जानकारी, नक्सा र करको Linkage	२०८० असार मसान्त भित्र	- प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत - गाउँ सभा
सांगाठनिक व्यवस्था	- कर्मचारीहरु संख्यामा थप गरी तालिम तथा प्रविधीको सीप विकास गर्ने । - राजस्व प्रशासन शाखा गठन गरि, राजस्व प्रशाासन शाखा तथा वडा कार्यालयका लागि आवश्यक भौतिक सुविधाहरु (कार्य स्थल, फर्निचर, कम्प्युटर, सफ्फट्वेयर आदी) मा बृद्धि गर्ने ।	नियमीत	राजस्व परामर्श समिति गाउँ कार्यपालिका
राजस्व संकलन तथा अभिलेख	- राजस्व अभिलेखका वडाहरु समेतको विवरण सोही सफ्टवेयरमा इन्ट्री गर्ने - राजस्व प्रशासनमा सबै सेवाहरु सफ्टवेयर तथा कम्प्युटरकृत प्रणली मार्फत सेवा दिने	नियमीत	राजस्व शाखा
सूचना तथा पारदर्शिता	- सञ्चार माध्यमबाट कर तिर्ने प्रोत्साहित गर्ने सम्वन्धी सूचना सम्प्रेषण गर्ने । गाउँपालिका र वडामा करको दररेट सहित नागरिक बडापत्र राख्ने ।	मासिक रुपमा	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, वडा सचिवहरु
प्रविधि/स्रोत साधन	- छिटो छरितो रुपमा कार्य सम्पादन गर्न आधुनिक प्रविधिकको प्रयोग गर्ने . (Software, Control Mechanism, Automatic System, Internet, Record maintain and GIS System)	नयाँ आ.व सुरु हुने वित्तिकै	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/शाखा प्रमुख
जनशक्ति	- उपलब्ध जनशक्तिलाई तालिम दिने कर्मचारी थप गर्ने	आ.व सुरु हुने वित्तिकै	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/शाखा प्रमुख
जनचेतना/ प्रचार प्रसार	- राजस्व संकलनको लागि सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने र सञ्चारका माध्यमबाट प्रचारप्रसार गर्ने ।	निरन्तर	प्रशासन शाखा/शाखा प्रमुख

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधारका कृयाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
पारदर्शिता	- संकलन गरिएका राजस्व रकम पारदर्शी ढंगबाट आय/व्यय विवरण राख्ने व्यवस्था गर्ने - नियमन र अनुगमन लगायत प्रत्येक तीन तीन महिनामा आय व्ययको सार्वजनिककरण गर्ने ।	निरन्तर आ.व सुरु देखि अन्त सम्म	आर्थिक प्रशासन शाखा,गाउँपालिका,वडा समिति
अनुगमन	- अनुगमन गरि छुटेका करदातालाई करको दायरामा ल्याउने ।	- प्रत्येक तीन महिनामा	- कार्यपालिका
समिक्षा तथा प्रोत्साहन	- प्रत्येक तीन तीन महिनामा आय व्ययको सार्वजनिककरण गर्ने र कार्यपालिका बैठकमा समिक्षा गर्ने । - प्रत्येक छ महिनामा समिक्षा गर्ने । - बार्षिक रुपमा करदाताहरु सम्मिलित अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गर्ने । - करदातालाई सम्मान गर्ने (बढि कर तिर्नेलाई) - राम्रो काम गर्ने जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारीलाई राजस्व असुलीको आधारमा कार्यसम्पादन मूल्यांकन गरि प्रोत्साहन दिने) ।	- निरन्तर - वार्षिक - -गाँउ सभा गर्ने दिनमा)	- प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत - कार्यपालिका

४.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

माथी उल्लेखितराजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन भई गाउँपालिकाले संकलन गर्ने आगामी तीन आर्थिक वर्षहरु (आ.व. २०७९।०८० देखि २०८१।०८२ सम्म) को आयको सम्भाव्यता लाई प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान गर्दा राजस्व सुधार कार्ययोजनामा योजना गरिएका कृयाकलापहरुको आधारमा तयार गरिएको हो । गाउँपालिकाले यस प्रक्षेपणलाई भविष्यमा वार्षिक बजेट अनुमानको क्रममा मार्गदर्शनकोरूपमा लिन सक्दछ । राजस्व सुधार कार्ययोजनाको आधारमा रहेर आय प्रक्षेपण देहाय अनुसारका मान्यताहरुका आधारमा तयार पारिएको हो :

सामान्य मान्यताहरुः

- गाउँपालिकामा नयाँ क्षेत्र गाभिए संगै आय संकलनको आधार (करको दायरा) स्वतः विस्तार भएको
- राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन भए पश्चात्त गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनमा सुधार आउने
- राजस्व प्रशासनमा सुधार आउनुले राजस्व संकलन प्रभावकारी हुने ।

उल्लेखित प्रक्षेपणका आधारमा रही आगामी तीन आर्थिक वर्षहरुका लागि प्रक्षेपित आय देहायकोतालिका १३मा प्रस्तुत गरिएको छ :

आ.व. २०७८/०७९ मा अध्ययनका क्रममा प्राप्त नतिजाको आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ भने त्यसपछीका आ.व.हरुमा क्रमशः करिव १० प्रतिशतले राजस्वबढ्दै जाने अनुमान गरिएको छ ।यो अनुमान हालको आर्थिक ऐन र राजस्वका दरका आधारामा गरिएको छ ।हाल भएको आर्थिक ऐन र राजस्वका दरमा वृद्धि भएमा हाल गरिएको प्रक्षेपणमा थप वृद्धिहुनेछ ।

तालिका १३ : आगामी तीन आर्थिक वर्षहरुका लागि आय प्रक्षेपण

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	प्रक्षेपित आय		
		2079/080	2080/081	2081/082
10000	**कुल आन्तरिक राजस्व प्राप्त**	**98,44,000.0**	**1,08,28,400.**	**1,19,11,240.0**
11320	**स्थानीय कर वापत प्राप्त**	**69,29,000.0**	**76,21,900.0**	**83,84,090.0**
11350	**विभिन्न सेवा शुल्क वापत प्राप्त**	**6,90,000.0**	**7,59,000.0**	**10,10,000.0**
11319	**विभिन्न दस्तुर वापतको आय**	**22,25,000.0**	**24,47,500.0**	**41,60,000.0**
11320	**स्थानीय कर वापत**	**69,29,000.0**	**76,21,900.0**	**83,84,090.0**
11321	घर बहाल कर	2,40,000.0	2,64,000.0	2,90,400.0
11314	सम्पत्तिकर तथा भूमिकर	29,75,000.0	32,72,500.0	35,99,750.0
11322	व्यावसाय कर	5,09,000.0	5,0,4900.0	55,53,390.0
11323	विज्ञापन कर	55,000.0	60,500.0	66,550.0
11324	प्रकृतिक स्रोत साधन बिक्री कर	31,50,000.0	34,65,000.0	38,11,500.0
11350	**विभिन्न सेवा शुल्क वापत**	**6,90,000.0**	**7,59,000.0**	**8,34,900.0**
11351	सरसफाई सेवा शुल्क	50,000.0	55,000.0	60,500.0
11352	वातावरण तथा निकाषी शुल्क	5,00,000.0	5,50,000.0	6,0,5000.0
11353	व्यावसाय दर्ता रनिष्टेशन शुल्क	65,000.0	71,500.0	78,650.0
11354	अन्य विधि शुल्क	75,000.0	82,500.0	90,750.0
11410	**विभिन्न दस्तुर वापत**	**22,25,000.0**	**24,47,500.0**	**26,92,250.0**
11411	विभिन्न सिफारीस दस्तुर	15,75,000.0	17,32,500.0	19,05,750.0
11412	घरनक्शा पास दस्तुर	6,25,000.0	6,87,500.0	7,56,250.0
11413	अन्य विभिन्न दस्तुर	25,000.00	27,500.0	30,250.0

तालिका १४ : राजस्वको कर, शुल्क र दस्तुर वापतको आय तुलना

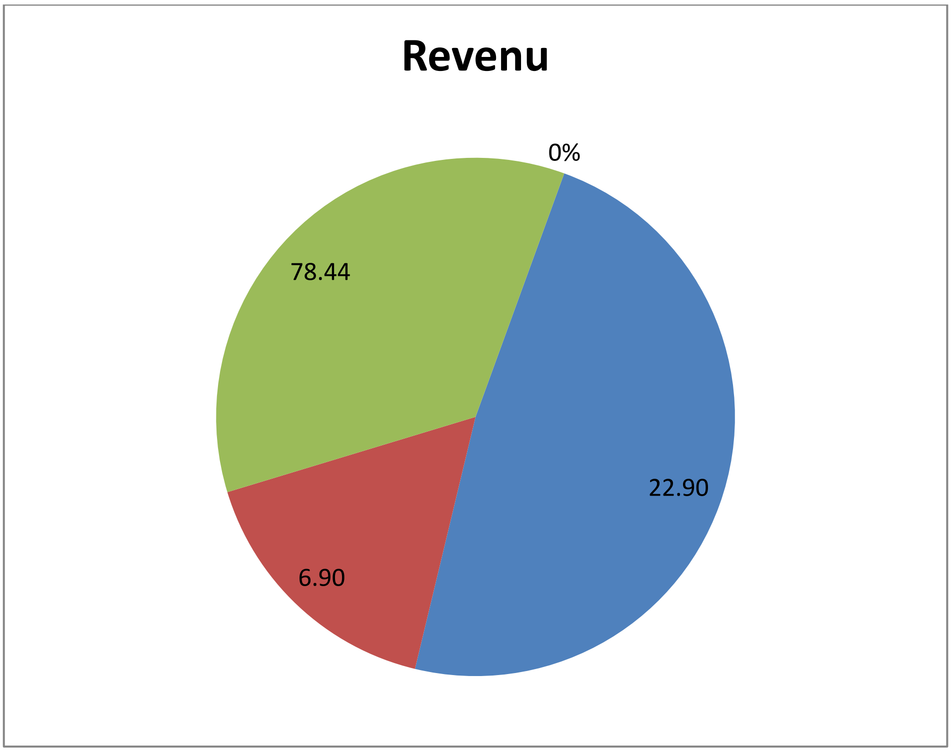

४.३ निष्कर्ष

मंगला गाउँपालिका गठन भई स्थानीय सरकारको रुपमा अधिकार प्राप्त गरेको छ । हालको परिवर्तित व्यवस्था अनुसार राजस्व परिचालनका क्षेत्रमा गर्नुपर्ने कृयाकलापहरुको पहिचान र योजनाका साथमा यस बर्ष तथा अगामी आर्थिक वर्षहरुमा संकलन हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण यस प्रतिवेदनले समेटेको छ ।सारांशमा राजस्वसुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात गाउँपालिकाको आय संरचनालाई तलको तालिकामा दिईएको छ ।राजस्ववाँडफांडको प्रक्षेपण गर्दा हाल वाँडफाँड भई आएका स्रोतहरुको मात्र प्रक्षेपण गरिएको छ । यो प्रक्षेपण तयार गर्दा केन्द्र सरकार र स्थानीय सरकार वीच र प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकार बीच राजस्ववाँडफाँड हुने नयाँ स्रोतहरुको आधार तयार नभएकोले त्यसलाई समावेश गरिएको छैन । त्यसैले भविष्यमा गाउँपालिकाले राजस्वआयमा उल्लेख गरिए भन्दा बढी आय प्राप्तहुने अवस्था रहेको छ । हामीले छलफल तथा आन्तरिक अध्ययानका आधारमा ३ बर्षको लागि प्रक्ष्येपण गर्दा चालु बर्षको तुलनामा आगामी आर्थिक बर्षमा करिब १०&१० प्रतिशत भन्दा बढी दरले वृद्धि हुने अनुमान गरि प्रक्ष्येपण गरिएको छ ।

तालिका नं. १५: गाउँपालिकाको आय संरचना अनुमान

क.सं.	शिर्षक	आ.व. 079/080	आ.व.080/081	आ.व. 081/082
1	आन्तरिक आय	**98,44,000.0**	**1,08,28,400.**	**1,19,11,240.0**
2	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त	4,12,95,000.0	4,94,24,500.0	5,83,66,950.0
3	अनुदान	10,77,39,000.0	11,85,12,900.0	13,0,36,4190.0
4	दायित्व	-25,00,000.0	-30,00,000.0	-35,00,000.0
5	अन्य विविध आय	2,0000,000.0	2,20,00,000.0	2,62,00,000.0
	जम्मा	**17,63,78,000.0**	**19,77,65,800.0**	**22,33,42,380.0**

गाउँपालिकालाई राजस्वसंकलन अधिकार उल्लेख्य रुपमा प्रदान गरिएता पनि मंगला गाउँपालिकाको दायरा अधिक नै रहेकोछ । गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका सम्भाव्य सबै कर, शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्ने प्रयास गरेको देखिदैन । सिमित साधन र श्रोतका कारण राजस्व प्रशासन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकोले तत्काल राजस्व बृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन मद्दत गर्ने केहि महत्वपुर्ण र प्रभावकारी श्रोतहरुको संकलन तर्फ ध्यान दिनु उपयुक्त देखिन्छ। साथै राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरुलाई पनि प्राथमिकिकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित हुन्छ ।गाउँपालिकाले प्रभावकारी संकलनमा प्राथमिकताका आधारमा तत्काल जोड दिनुपर्ने राजस्वका शीर्षकहरु निम्नानुसार छन् :

- सम्पत्तिकर
- भूमिकर (मालपोत)
- व्यवसाय कर
- बहाल कर
- नक्सापास दस्तुर

उपरोक्त करको प्रभावकारी संकलनकालागि प्राथमिकताका आधारमा गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरु निम्नानुसार छन् :

- आवश्यक जनशक्ति तथा भौतिक सुविधा सहितको राजस्वशाखा गठन गर्ने ।
- सम्पत्तिकर र भूमिकर (मालपोत) को कार्यविधि तयार गरि लागु गर्ने ।
- तथ्यांक संकलन र अद्यावधिक गर्ने ।
- आन्तरिक रुपमा राजस्व शाखालाई स्रोत साधनको अभाव हुन नदिई कार्य अगाडी बढाउनु पर्ने
- उपयूक्त कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास गरि शाखाको कामको जिम्मा दिनु पर्ने ।
- घर नक्शा सम्बन्धी मापदण्ड तयार गरि कर दायरामा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.४ अन्तमा

नेपालमा संघिय संरचना कार्यन्वयन संगै गठन भएका ७५३ स्थानीय तह मध्येको यो मंगला गाउँपालिका पनि गण्डकी प्रदेश म्याग्दी जिल्लाको एउटा नेपालकै ईतिहासीक महत्त बोकेको पर्यटकीयसर्वपरिचित

गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकाको तिब्र विकास गर्नका लागि केन्द्र सरकारको मात्र आशा नगरि आफ्नो आन्तरिक आयलाई पनि तेतिकै प्रथमिकतामा राखी आयका स्रोतको खोजी गरि आम्दानी बढाउने कममा गाउँपालिकाका अध्यक्षज्यू लगाएत सम्पूर्ण जनप्रतिनिधीहरु र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लगाएत कर्मचारीहरु पनि आन्तरिक आयको व्यवस्थापन गर्न तदारुकता देखाएको पाईयो । अझ यो भन्दा बढी सक्रियता बिना उल्लेखीत उद्धेश्य हाँसील गर्न नसकिने भएकाले जनप्रतिनिधि र कर्मचारी सबै लगनसिल एव कार्यकुशलता पूर्व आन्तरिक आय संकलन गर्न लाग्नु पर्ने देखीन्छ । जसका लागि सबै तह र तप्काका कर्मचारी एव जनप्रतिनिधिज्यूहरु समेत गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धि गर्नका लायि सकारात्मक रुपमा अगाडी बढनु आवश्यक देखीन्छ ।

<u>गोष्ठिमा सहभागीहरुको उपस्थितिको विवरण</u>

आज मिति २०७८ साल चैत्र १७ गतेका दिन मंगला गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्नका लागि हायर गरेको परामर्शदाता संस्था श्री स्पीड स्रोत सम्पन्न नेपाल प्रा. लि. का सहजकर्ताद्वारा राजस्व सुधार कार्ययोजना (RIAP) को प्रारम्भिक प्रतिवेदनको प्रस्तुतीकरण कार्यक्रम गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री मनोहर फुँडाना ज्यूको अध्यक्षतामा निम्न उपस्थितिमा निम्न निर्णय गरियो।

उपस्थिति

श्री मनोहर फुँडाना – प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
राजेन्द्र आचार्य – अधिकृत छैठौं
मिलन पाण्डाय – प.वि.अ. (स्वार्थ स्तर)
डिलकुमारी क्षेत्री – मंगला १ कुँडु महिला सदस्य
अनिता कुमारी शर्मा मंगला २ वडा सचिव
प्रमानन्द विश्वकर्मा उ.वा.वै. मंगला इकाई महासचिव
कविन्द्र रोका मगर मंगला ६ वडा अध्यक्ष
ज्ञानेन्द्र डिसान मंगला – ९ वडा सामाजिक परिचालक
सरस्वती मंगला ६ बाबियाचौर महिला सदस्य स्वास्थ्य सचेतक
Mayor अमर बहादुर थापा – मंगला – ३ काप्रो
तारा वलेपा – मंगला गा.पा. – कृषि प्राविधिक
अमृता थापा मगर – मंगला गा.पा. IT अधिकृत
राधा खत्री – मंगला गा.पा. (सहायक पाँचौं)
सजिना भण्डारी – मंगला गा.पा. (प्रा. सा)
लालदेवी पुन मगर – मंगला गा.पा. (सी.प.)
नरनाथ रोका मगर ॥ (स्वा.र.॥ ?)
... लाल पाण्डे वडा नं ? का अध्यक्ष
पुना मगर
शर्मिला गौतम
सुजन पाहत्था
नरेन्द्र खापुङरा

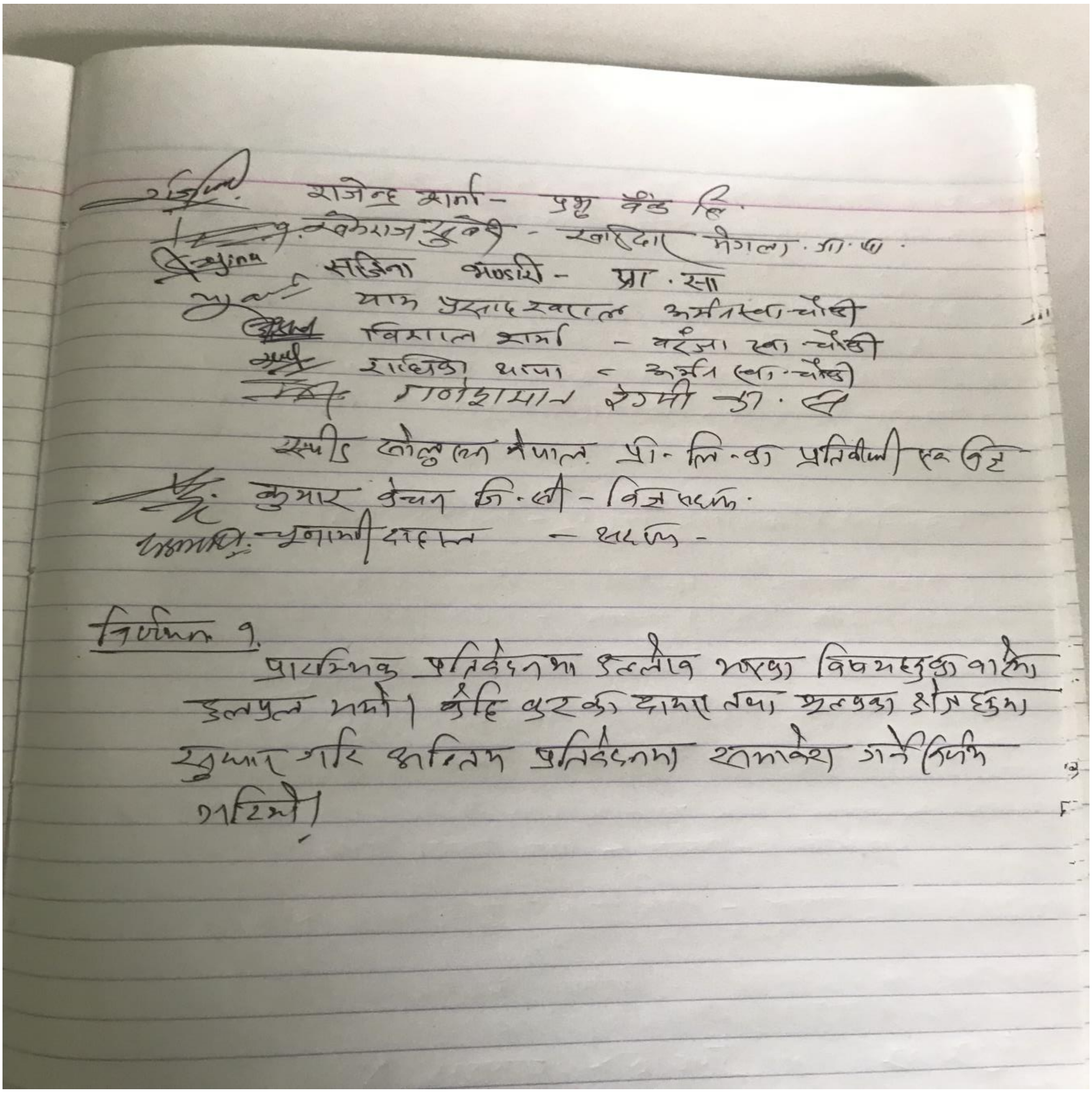

राजेन्द्र शर्मा - प्रभु बैंक लि.
१. खेकराज सुवेदी - स्वाहिदा (मंगला) गा.पा.
सजिना भण्डारी - प्रा.स.
याम प्रसाद रवाल - अर्मन स्वा. चौकी
विशाल शर्मा - वरंजा स्वा. चौकी
राधिका थापा - अर्मन स्वा. चौकी
गणेशमान रेग्मी ना.सु.

स्पीड टोल्युसन नेपाल प्रा.लि.का प्रतिनिधि एक टिम
कुमार केचन जि.सी. - विज्ञ सदस्य
भुनाजी दाहाल - सदस्य -

निर्णय १.
प्रारम्भिक प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका विषयहरुका बारेमा छलफल गर्यो। केहि कर को दायरा तथा शुल्कका दरहरुमा सुधार गरि अन्तिम प्रतिवेदनमा समावेश गर्ने निर्णय गरियो।

गोष्ठिमा सहभागीहरुको तस्विर

मंगला गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि
अभिमुखिकरण कार्यक्रम
मिति: २०७८ चैत्र १७ र १८ गते
आयोजक
मंगला गाउँपालिका
बाबियाचौर, म्याग्दी

राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि
अभिमुखिकरण कार्यक्रम
मिति: २०७८ चैत्र १७ र १८ गते
आयोजक
मंगला गाउँपालिका
बाबियाचौर, म्याग्दी
नेपालको

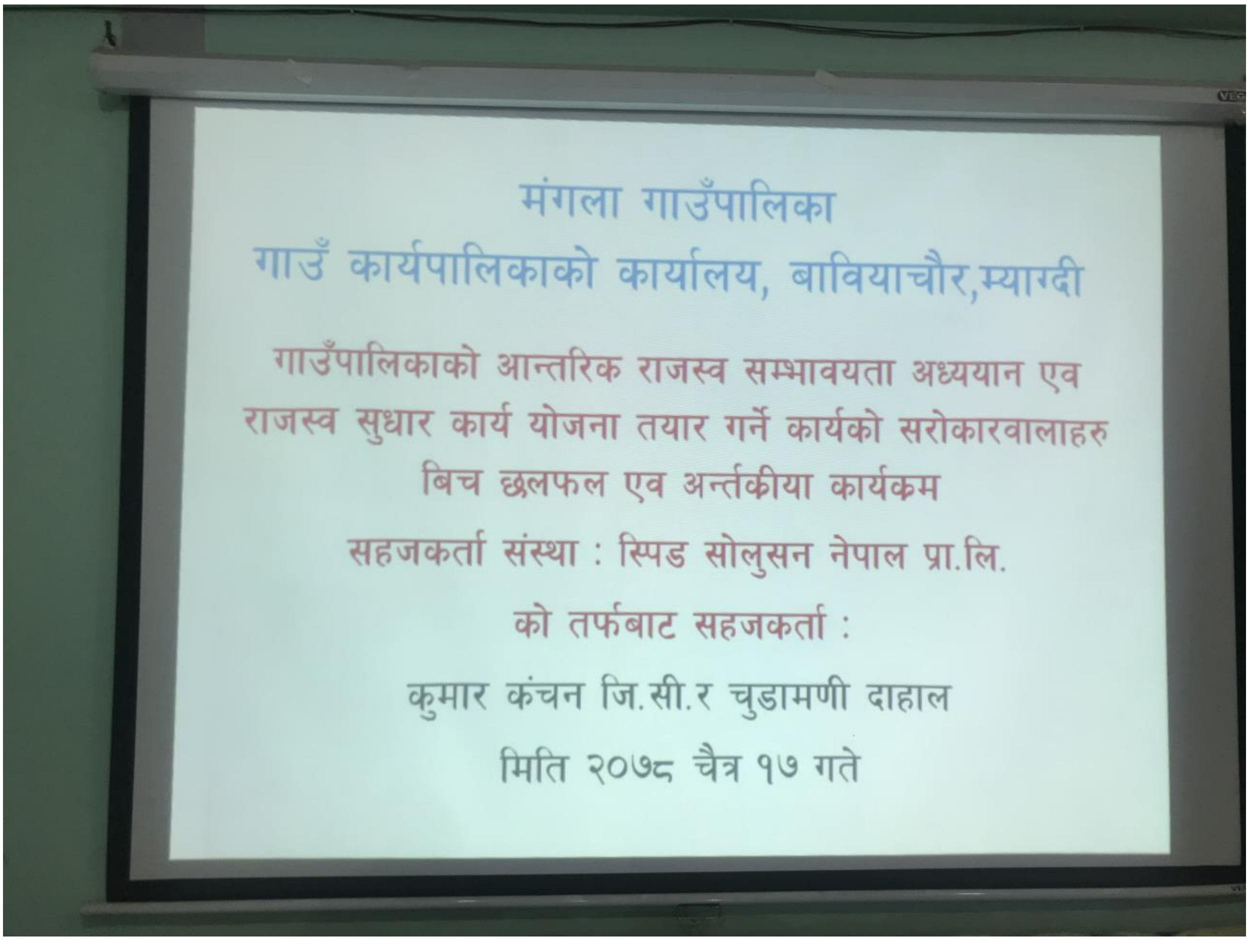
मंगला गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, बाबियाचौर,म्याग्दी
गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व सम्भावयता अध्ययान एव
राजस्व सुधार कार्य योजना तयार गर्ने कार्यको सरोकारवालाहरु
बिच छलफल एव अर्न्तकीया कार्यकम
सहजकर्ता संस्था : स्पिड सोलुसन नेपाल प्रा.लि.
को तर्फबाट सहजकर्ता :
कुमार कंचन जि.सी.र चुडामणी दाहाल
मिति २०७८ चैत्र १७ गते

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ :
तथ्यांक/सूचना संकलनका लागि प्रयोग गरिएको फारम तथा सुची
मंगला गाउँपालिका,तनहुँ
राजस्वसुधार कार्ययोजना तर्जुमा
तथ्यांक संकलन सूची

गाउँ/गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्थाः

- संक्षिप्त परिचय :
  - नामांकरण
  - घरधुरी तथा जनसंख्या
  - क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन
  - प्रशिद्ध स्थलहरु
- मुख्य पूर्वाधारको अवस्था
  - सडक, बाटो, पुल
  - बिजुली
  - खानेपानी तथा सिंचाई
  - सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरु
  - फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण र व्यवस्थापनको अवस्था)
- आर्थिक अवस्था र भौगोलिक बनोट
  - उद्योग, व्यवसाय तथा कलकारखाना को संख्या :
  - मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु
  - भौगोलिक अवस्थिती
  - प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा

गाउँ/गाउँपालिकाको संगठन तथा राजस्वप्रशासन :

- हालको संगठन संरचना
  - निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विवरण (संकलन गर्ने)
  - कर्मचारीहरुको विवरण (संगठन संरचना सहित संकलन गर्ने)

- राजस्वशाखा तथा राजस्वप्रशासन
    - राजस्वशाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण
    - कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता राजस्व
    - फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु
    - राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस
    - राजस्वप्रशासनमा सफ्फट्वेयर र त्यसको प्रयोग
    - कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग,
- भौतिक सुविधाहरु
    - कार्यालयका भवनहरु
    - सावरी साधन
    - फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर

गाउँ/गाउँपालिकाको आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरणः

- चालु आर्थिक वर्षको (२०७८/७९) को अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षका लागि गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन तथा कर, शुल्क तथा दस्तुरका दरहरु

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

- गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन
- गण्डकी प्रदेश सरकारका आर्थिक ऐन, नियमहरु
- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
- राजस्वपरिचालनका लागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

नमुना तथ्यांक संकलन फारम

१. गाउँपालिकाका आयका स्रोतहरू लगाउन सकिने अवस्था वडान : संकलकको नाम :

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	एकीकृत सम्पीत्त कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
ख.	**अन्य राजश्व**			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री शुल्क			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीयपुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (विजुली, धारा, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, शवदाह गृह, वसपार्क, आदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क निकासी शुल्क			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

नोट : करर शुल्क तथा दस्तुर छुट भएमा थप गर्न सकिने छ ।

२: गाउँ/गाउँपालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३: गाउँ/गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन

क्र.सं.	स्थान	भवनको विवरण (कोठा समेत)	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)

नोट : विवरण लेख्ने ठाउँ अपुग भएमा छुट्टै पानामा लेख्ने ।

४: करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

गाउँ/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ………………

आ.व. २०७३।७४मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ……………… संकलित रकम : ……………..

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
1	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु (नोटः व्यपारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजिविद्यालय तथा क्यापस आदी)			
2	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
3	आवासिय भवन/घरहरु			

3.1	कच्ची घरहरु -कच्ची जोडाई तथा छानाा)			
3.2	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रिट वा स्टिलको छाना भएका)			
3.3	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)			
3.4	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)			
जम्मा				

ग. जग्गा सम्बन्धी विवरण

क.सं.	जग्गाको किसिम	स्थान	अनुमानीत जग्गाधनी	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मुल्यांकन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)
1	शहरी क्षेत्र				
2	आवासिय क्षेत्र				
3	कृषी क्षेत्र				
4	वन तथा अन्य क्षेत्र				
जम्मा					

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

आ.व. २०७३।७४मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
1	अटो रिक्सा तथा ई-रिक्सा		
2	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

गाउँ/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

आ.व. २०७३।७४मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी	मझौला लगानी	ठुला लगानी	कैफियत
1	उद्योग				
2	वित्तिय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
3	ब्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
4	डिलर तथा थोक विक्रेता				
5	अन्य व्यवसायहरु				

छ. खानीजन्य वस्तु विक्री तथा निकासी

क.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		बालुवा			
		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		बालुवा			

नोट : विवरण लेख्ने ठाउँ अपुग भएमा छुट्टै पानामा लेख्ने ।

ज. जडिबुटी, कवाडी र जिव जन्तु (व्यवसायिक उपयोग)

क.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन परिणाम	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडी जन्य बस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तु			

झ. वहाल विटौरी

क.सं.	सम्पत्तिहरु	स्थान	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु				
ख.	मेसिनहरु				
ग.	सार्वजनिक सम्पत्ति				
घ.	हाट बजार				

ञ. गाउँपालीकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका तथा सेवाग्राहीलाई उपलब्ध गराउने सेवा

क.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना के छ ?	हालको अवस्था (आय)
1	फोहर मैला व्यवस्थापन				
2	स्थानीय खानेपानी				
3	बिजुली				
4	धारा				

5	अतिथि गृह				
6	धर्मशाला				
7	पुस्तकालय				
8	सभागृह				
9	ढल निकास				
10	सडक बत्ति				
11	सार्वजनीक शौचालय				
12	पार्क				
13	पौडी पोखरी				
14	व्यायमशाला				
15	पर्यटकिय स्थल				
16	पशु बधशाला				
17	शवदाह गृह				
18	बसपार्क				
19	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
20	सिफारिश तथा प्रमाणित				
21	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
22	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
23	नक्सापास				
24	अन्य				
जम्मा					

मंगला गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, मंगला, म्याग्दी ।

वडागत राजस्व सम्बन्धी तथ्यांक संकलन फारामको नमुना

वडा नं : .... , वडा सचिवको नाम :

वडामा रहेका अनुमानीत उद्योग,व्यवसायको विवरण

क.श.	**उद्योग तथा व्यवसायको विवरण**	**अनुमानीत संख्या**	**कैफियत**
१	ठुला होटलहरु तथा रिसर्टहरु		
२	ठुला लगानीका उद्योगहरु		
३	मध्यम लगानीका उद्योगहरु		
४	साना लगानीका उद्योगहरु		
५	बैंक,विमा कम्पनी,रेमिट्यान्स		
६	सहकारी संस्थाहरु		
७	निजी विधालय		
८	ट्युसन,तालिम सेन्टर		
९	दुग्ध व्यवसायी		
१०	औषधी व्यवासायी तथा क्लिनिक		
११	ईट्टा उद्योगहरु		
१२	साना होटल,लज तथा रेष्टुरेन्ट		
१३	किराना पसल		
१४	कपडा ,फेन्सी पसल		
१५	अन्य थोक तथा ठुला व्यवसायहरु		
१६	अन्य व्यवसायहरु		